

”Hei me itse nyt tehdään!”

Muistoja nuoruudesta teinikuntatoiminnassa ja nuortaistolaisessa liikkeessä¹

Essi Jouhki ja Liisa Lulu

Marianne: Musta tuntuu, että siinä oli joku semmonen, että nyt voi ihan itse päättää ja tehdä. Se oli tavallaan jonkinlainen vastalause niitä auktoriteetteja ja opettajia ja vanhempaa sukupolvee vastaan. Että ”hei me itse nyt tehdään!” Että se oli aivan ihanaa. (IN1645.)

1960-luvun suomalaista nuoruutta kuvataan perinteisesti suurten ikäluokkien kultaisena nuoruutena – elokuvien, iskelmien ja rock’n’rollin, kellohameiden ja jameshousujen sekä kulutusyhteiskunnan aikana (Häggman 2006; Karisto 2005; Jouhki 2014a). Vakiintuneen ja kepeähkön populaarikulttuuri-kuvaston vastapainona on vakavampi, mutta ei vähemmän nostalgisoitu ilmiö: puhutaan sukupolvien välisestä kuilusta ja jopa nuorison kapinasta vanhempia sukupolvia kohtaan. Toisen maailmansodan jälkeisessä länsimaisen elämäntavan muutoksessa ja uusiutuvassa kulttuuri-ilmastossa kasvaneet nuoret eri puolilla maailmaa alkoivat kyseenalaistaa vanhempiensa arvo- ja aatemaailmaa. (Gillis 1981; Savage 2008; Tuominen 1991; Aapola ja Kaarninen 2003.) 1960-luvusta voidaan nähdä vallitsevan romanti-soitu kulttuurinen kertomus, joka keskittyy lähinnä nuorisokulttuuriin, poliittisiin protesteihin sekä ”sex, drugs and rock’n’roll”-mielikuviin (Janovicek 2013, 187).

Suomessa nuorison aktivoitumista ja liikehdintää on kuvattu erityisesti kahden nuorisoliikkeen näkökulmasta: ensiksi koululaisten aktivoitumisen ja kouludemokratiavaatimusten ja toiseksi yliopisto-opiskelijoiden kommunistisen taistolaisuuden kautta (Kolbe 1995; Kärenlampi 1999; Rentola 2003; Hyvärinen 1994). Teinitoiminta ja taistolaisuus voidaan nähdä yhteiskunnallisina (nuoriso)liikkeinä, joissa nuoret ihmiset hyvin heterogeenisistä taustoista hakeutuivat samanmielisten vertaistensa joukkoon. Kollektiivisen ja suhteellisen järjestäytyneen toiminnan päämääränä oli työskentely yhteisten tavoitteiden hyväksi (ks. Kansalaisyhteiskunnan tutkimusportaali). Teinitoiminnan näkökulmasta tämä oli muun muassa koululaisten hyvinvoinnin ja demokraattisten oikeuksien edistämistä ja taistolaisuuden näkökulmasta yhteiskunnallisen ja poliittisen muutoksen ajamista ja toteuttamista. Olen-naista on, että liikkeiden toiminnasta vastasivat ennen kaikkea nuoret ihmiset itse.

¹ Haluamme kiittää *Eloren* toimitusta, erityisesti Nika Potinkaraa, teemanumeron toimittajia Riikka Taavettia ja Ulla Savolaista sekä anonyymejä vertaisarvioitsijoita sujuvasta toimitusprosessista sekä valtavan kannustavista ja rakentavista kommentteista. Suuret kiitokset ansaitsevat myös meidän molempien väitöskirjojen ohjaajat ja aivan erityisesti Kaisa Vehkalahti nuoruuden muistamista koskevista kommentteista ja ainaisesta kannustuksesta.

Molempien nuorisoliikkeiden nousun ja massaistumisen taustalla olivat 1960-luvun niin kansalliset kuin kansainväliset yhteiskunnallis-sosiaaliset murrokset sekä Euroopan hullun vuoden 1968 aallot. Länsimaista kulttuuripiiriä läpäisseet murrokset ja konfliktit kannustivat nuorisoa uusien, innovatiivisten ja henkilökohtaisempien osallistumis- ja vaikuttamiskanavien luomiseen (Jørgensen 2008, 326). Niin kansainvälisessä kuin kansallisessa tutkimusperinteessä nuorisoradikalismi nähdään useimmiten nimenomaan yliopistojen ilmiönä (Boren 2001; Passerini 1996; Östberg 2008; Miettunen 2009; Purhonen 2007), eikä tutkimuksessa yleensä tunnisteta, että aktivoitumisen ja yhdessä tekemisen juuret olivat jo kouluaikaisissa oppilasyhteisöissä. Poliittisen historian tutkija Kimmo Rentola on kuitenkin poikkeuksellisesti osoittanut, että Suomessa koululaisnuorison aktivoituminen tapahtui oppikoulujen teinikunnissa, joista monien teiniaktiivien tie kulki eri poliittisten puolueiden nuoriso-osastojen leireihin. Monilla se vei lopulta etenkin uusvasemmistoon tai kommunistiseen nuortaistolaiseen liikkeeseen. (Rentola 2003.)

Teinikunnat olivat oppikoulujen lukioluokkalaisten ja keskikoulun viidesluokkalaisten oppilasyhdistyksiä, jotka tarjosivat oppilaille järjestäytyntä ja kouluopetuksen ulkopuolista harrastustoimintaa. Teinikunnat olivat osa oppikoulukulttuuria ja kouluarkea aina 1970-luvun alun peruskoulu-uudistukseen asti. Teinikunnat syntyivät alun perin oppilaiden yhteisöllisyyden ja harrastuneisuuden tukemiseksi, mutta 1960-luvun opiskelijaliikkeen vanavedessä niistä muodostui tärkeä koululaisten yhteiskunnallisen vaikuttamisen, osallistumisen ja kansalaisyhteiskunnan väylä. Teinikunnat muistetaan kuitenkin parhaiten niiden valtakunnallisen kattojärjestön Suomen Teiniliiton kautta². Teiniliitto oli 1960- ja 1970-lukujen koululaisnuorison äänekäs edunvalvoja ja kouludemokratian edistäjä, mutta myös näkyvä yleis-, koulutus- ja puoluepoliittinen toimija. Teiniliitto nousi vaikutusvaltansa huipulle 1960-luvun lopulla, mutta romahti korkealta toiminnan ylipolitisoitumiseen, sisäisiin ja ulkoisiin kiistoihin sekä rahavaikeuksiin vuonna 1975. (Kärenlampi 1999; Ahonen 2000; Rentola 2012.)

Taistolaisuudella puolestaan tarkoitetaan Suomen Kommunistisen Puolueen (SKP) sisäistä vähemmistöä ja sen ympärillä toimineita nuoriso-, opiskelija- ja kulttuuriliikkeitä, joiden näkyvimpiä ilmiöitä oli 1970-luvun poliittinen laululiike. 1960-luvun lopun nuorison pääosin sitoutumattoman ja antiautoritäärisen liikehdinnän jälkeen 1970-luvun alkaessa osa nuorisosta hakeutui SKP:n Neuvostoliittoon nojaavan vähemmistön riveihin (Roos ja Haavio-Mannila 2008, 242; Rentola 1990; 2003). Tässä artikkelissa taistolaisuutta katsotaan nimenomaan nuorison liikkeenä, ei niinkään kommunistisen puolueen kautta. Taistolaisuudessa on monia kiinnostavia piirteitä, joista yksi oli nuorten naisten ja tyttöjen aktiivinen osallistuminen liikkeeseen. Varsinkin koululaisten puolella taistolaisissa järjestöissä vallitsi tyttöenemmistö: esimerkiksi Helsingin sosialististen koululaisten jäsenistä yli puolet oli tyttöjä vuonna 1971 (Rentola 2003, 101). Myös Teiniliiton uusista jäsenistä oli vuodesta 1965 lähtien enemmistö tyttöjä, jotka liiton piirissä pääsivät johtamaan ja vaikuttamaan uudella tavalla (Rentola 2012, 181). Tässä artikkelissa taistolaista liikettä ja teinitoimintaa muistelevatkin pääosin naiset sekä muutama mies.

Kimmo Rentola on tutkinut laajasti 1960- ja 1970-lukujen nuorisoliikehdintää ja todennut tutkimuksissaan, että Teiniliiton ja taistolaisuuden johtohenkilöillä oli yhteinen tausta (Rentola 1990; 2003; 2012). Hän on muun muassa osoittanut, että suurin osa nuortaistolaisuuden

2 Teiniliitto perustettiin vuonna 1939 nimellä Suomen Oppikoulujen Toverikuntien Liitto, ja nimi muutettiin vuonna 1943 Suomen Teiniliitoksi.

keskeisistä kasvoista oli pääasiassa helsinkiläisiä vuoden 1968 ylioppilaita ja entisiä teinikunta-aktiiveja. Myös muualla Suomessa nuortaistolaisten tausta oli teinikunta-aktiivisuudessa. Eri kouluissa toimineet pienet radikaaliryhmät tunsivat toisensa, olivat kosketuksissa ja levittivät ideoita Teiniliiton puitteissa. Tärkeimpiä uusien aatteiden kanavia olivat Teiniliiton tapahtumat ja kurssit, teiniteatterit sekä teinilehdet. Rentola korostaakin, että teinitoiminnan kautta luodut verkostot olivat pääasiallinen selitys sille, että taistolaisuus levisi niin nopeasti 1970-luvun alussa. (Rentola 1990, 257; 2003, 107, 109, 119, 121.)

Kahdella liikkeellä oli siis olennainen kytkös, mutta on tärkeää muistaa, etteivät läheskään kaikki tai edes useimmat teinikuntatoimijoista kuuluneet taistolaiseen liikkeeseen, vaikka Teiniliitto taistolaistuiakin 1970-luvun alussa. Samaan aikaan myös kokoomuspuolueen kannatus nousi tasaisesti ja valtasi laajempaa sijaa koululaisten keskuudessa. Esimerkiksi ensimmäiset kouluneuvostovaalit keväällä 1973 olivat karvas vaalitappio vasemmistolaisista ja keskustalaisista teineistä koostuvalle yleisdemokraattiselle rintamalle. Myös myöhemmät kouluneuvostovaalit osoittivat kokoomuspuolueen vahvan jalansijan koululaisnuorison keskuudessa. (Kärenlampi 1999, 208, 213.) Äänekäs ja aktiivisesti esillä oleva kärkijoukko luo herkästi mielikuvan homogeenisestä ja laajasta liikkeestä, vaikka todellisuudessa edes yliopisto-opiskelijoiden piirissä taistolaiset eivät saavuttaneet yli 20 prosentin kannatusta (Roos 2005, 59).

Artikkelimme näkökulma on ennen kaikkea nuoruuden muistamisessa eikä niinkään teinikuntien tai taistolaisuuden historiallisissa vaiheissa. Käsittelemme sitä, miten näihin nuorisoliikkeisiin osallistuneet henkilöt kuvaavat aikaansa liikkeissä osana omaa nuoruuttaan ja henkilökohtaista elämäänsä. Näkökulmamme on osa nuoruuden historian tutkimusta, jossa nuoruus nähdään itsenäisenä ja ainutlaatuisena historiallisena ilmiönä. Tarkastelemalla nuorison historiaa yksilöiden, ryhmien ja koko yhteiskunnan tasolla nähdään, miten nuoruuden toimintatraditiot ja teemat periytyvät sukupolvelta toiselle ja näkyvät näin myös nykypäivän nuorison elämässä. (Puuronen 2006, 23; Gillis 1981.) Suomalaisen nuoruuden ja nuorten ihmisten toiminnan historiaa on perinteisesti tutkittu instituutiokeskeisistä ja ongelmalähtöisistä näkökulmista, kuten koulutuksen, lastensuojelun sekä kurinpito- ja rangaistuslaitosten kautta. Sen sijaan nuorten omaehtoisen toiminnan sekä nuoriso- ja alakulttuurien historiallinen tutkimus on jäänyt herkästi sivuosaan. (Vehkalahti ja Suurpää 2014, 11; Salasuo ja Poikolainen 2016.)

Teinitoiminta ja taistolaisuus ovat erinomaisia esimerkkejä uudenlaisesta, yhtä aikaa henkilökohtaisesta ja yhteisöllisestä osallistumismuodosta, jolla on ollut kauaskantoiset vaikutukset jäsentensä kokemukseen nuoruudesta mutta myös myöhempään elämänvaiheisiin. Moni entisistä nuorisoliikkeiden aktivisteista on päätenyt korkeisiin virkoihin: 60-lukulaiset kulttuuriradikaalit miehittivät kulttuuri- ja media-alan johtopaikat ja 70-lukulaiset suuntautuivat valtiolliseen politiikkaan ja instituutioiden kehittämiseen. (Roos 2005, 72–73.) Nuorisoliikkeet ovat olleet merkittävä taustatekijä lukuisille nykypäivän keskeisille vaikuttajille, mutta niillä on ollut myös perustava vaikutus siihen, miten suomalaista yhteiskunnallista ja poliittista toimintakulttuuria tarkastellaan ja selitetään. Sekä Teiniliitto että taistolaisuus nousevat edelleen tasaisesti esiin yhteiskunnallisessa keskustelussa: liikkeiden historiaan palataan, niitä muistellaan ja niistä kiistellään. Niiden kautta pyritään myös selittämään nykypäivän yhteiskunnallis-poliittisia ilmiöitä ja tapahtumia (ks. esimerkiksi sanomalehtikirjoittelusta Nieminen 2018; Sasi 2018; Schauman 2018; Vaarala 2018).

Molemmat liikkeet näyttävät hieman salamyhkäisinä ja niistä liikkuu paljon virheellisiäkin käsityksiä, osittain luultavasti siksi että tutkimusta on varsinkin Teiniliitosta vähänlaisesti. Liikkeiden kulttuurista merkitystä ja vaikutusta ei kuitenkaan voi kiistää. Taistolaisuutta ja teinitoimintaa on muisteltu ja niistä on keskusteltu ja kirjoitettu paljon julkisuudessa.³ Etenkin suuret ikäluokat muistelevat omaa nuoruuttaan liikkeiden kautta. Toiminnassa mukana olleiden nuorten arkipäivän yksilöllinen kokemus on kuitenkin jäänyt liikkeiden johtohahmojen – niin kutsuttujen kellokkaiden – varjoon. Oireellista on myös, että teinitoiminnan ja taistolaisuuden historiaa ovat kirjoittaneet pääasiassa itse toiminnassa aktiivisesti mukana olleet miehet. Sama ilmiö on nähtävissä muuallakin: esimerkiksi kanadalainen Nancy Janovicek on kirjoittanut, että 1960-luvusta vallitsee idealistinen historiakäsitelmä, jonka pohjan ovat kirjoittaneet tutkijat, jotka ovat itse osallistuneet opiskelijaradikalismiin ja nuorisoliikkeitään (Janovicek 2013, 186–187). Tämän lisäksi tutkimus voi olla sukupuolittunutta tai näennäisestä sukupuolineutraaliudesta huolimatta miesten kokemuksiin keskittyvää. Muun muassa suomalaisia sukupolvia tutkinut, itsekin entinen 60-lukulainen teiniaktiivi J.P. Roos on todennut, että 60-lukulaisen poliittisen sukupolven tutkimuksessa – myös hänen omassa työssään – naiset ja naisten rooli ovat jääneet sivuun (Roos 2005, 216–217).

Tässä artikkelissa paneudumme menneiden nuorisosukupolvien kokemuksiin omasta osallisuudestaan koululaisten teinitoiminnassa ja taistolaisessa liikkeessä. Teinitoiminta ja taistolaisuus olivat poikkeuksellisen voimakkaita ja seurauksiltaan kauaskantoisia nuorisoliikkeitä, jotka mobilisoivat laajan joukon nuoria erilaisista sosiaalisista ja poliittisista taustoista. Haastatteluaineistoa ja kirjallisia muistelmia hyödyntäen pohdimme, mitä nuoruusaika ja osallisuus liikkeiden riveissä merkitsivät mukana olleille henkilöille ja miten he näkevät osallisuuden merkityksen nykypäivän näkökulmasta. Kysymme, miten näiden nuorisoliikkeiden muistelu rakentuu suhteessa aiempaan ja julkisuudessa tuotettuun muisteluun ja kulttuuriin kuvaan.

Tutkimusaineistot

Käsitlemme teinitoiminnan ja taistolaisuuden kokemusmaailmaa erilaisten muistitietoaineistojen vuoropuhelun kautta. Tutkimusaineistomme koostuu kahden eri väitöstutkimuksen tarpeisiin tehdyistä haastatteluista sekä kirjoituskeruuaineistosta. Vuosina 2012–2018 tehdystä kahdesta haastattelukokonaisuudesta olemme valikoineet 14 tutkimusasetelmaamme sopivaa haastattelua, joista yhdeksän liittyy teinikuntatoimintaan ja viisi taistolaisuuteen. Haastattelut ovat pääasiassa yksilöhaastatteluja, mutta yksi teinikuntatoimintaan

3 Kaunokirjallisuudessa esimerkiksi Rauha S. Virtasen *Lintu pulpetissa* (1972), Staffan Bruunin *Bailut barrikadeilla* (2001), Henrik Janssonin *Otteita kumouksellisista kokouksista* (2007), Raija Orasen *Kohtauspaikka Marinad* (2004), Pirkko Saision *Punainen erokirja* (2003), Anja Snellmanin *Paratiisin kartta* (1999) sekä Laura Honkasalon *Sinun lapsesi eivät ole sinun* (2004). Nuoriso- ja opiskelijaliikkeestä on julkaistu myös tutkimusta, esimerkiksi Marja Tuomisen *Me kaikki ollaan sotilaitten lapsia* (1990), Matti Hyvärisen *Viimeiset taistot* (1994), Kustaa Vilkkunan *Kapina kampuksella* (2013) ja Jukka Relanderin artikkelit ”Taistolaisuuden psykohistoriaa” (1999) ja ”From flowers to steel” (2008). Sukupuolinäkökulmaa taistolaisuuteen on tuonut Eeva Peltonen artikkeleissaan ”Nais- ja miesmuistoja 1970-luvulta: Sukupuoli entisten taistolaisopiskelijoiden elämäntapa-haastatteluissa” (1998) ja ”Ihan pienesti liikkeessä: Tätimäistä postitaistolaisuutta” (2005). Suomenruotsalaisten taistolaisuudesta ovat kirjoittaneet toimittajat Camilla Berggren ja Marianne Lyden teoksessa *Nyttiga idioter? Unga idealister, Lenin och sjuttioalet* (2009). Viimeisimpänä taistolaisuutta on sivunnut Alina Kuusisto väitöskirjassaan *Korkeakoulun punainen aave: Keskustelu Joensuun korkeakoulun politisoitumisesta 1970-luvun sanomalehtikirjoittelussa ja muistelupuheessa* (2017). Teiniliittoa ovat puolestaan muistelleet entiset aktiivit, muun muassa veteraanikansanedustaja Erkki Tuomioja muistelmissaan *Kukkaisvallasta kekkosvaltaan* (1993) sekä Johan von Bonsdorff teoksessaan *Kun vanha vallattiin* (1986). Teiniliiton entiset puheenjohtajat ja pääsihteerit ovat kertoneet näkemyksiään 1970-luvun tapahtumista YLE Muisti -sarjan dokumentissa *Teiniliiton loppu* (Haavikko 2010) ja viimeisimpänä sekä teini- että taistolaistaustaansa on kerrannut europarlamentaarikko Satu Hassi muistelmissaan *Mannerheim-solki ja punalippu* (2018).

liittyvä haastattelu on parihaastattelu. Haastattelut ovat puolistrukturoituja teemahaastatteluja, joissa painopiste on narratiivisuudessa ja haastateltavien omassa kerronnassa (Hirsjärvi ja Hurme 2011, 48; Hyvärinen 2017, 22–23). Haastattelujen lisäksi artikkelissa käytetään Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran (SKS) taistolaisuutta käsittelevää kirjoituskeruuaineistoa.⁴ Kirjoituskutsussa vastaajia ohjattiin kertomaan taistolaiseen liikkeeseen mukaan lähtemisestä, liikkeessä toimimisesta ja sekä nykyisistä yhteiskunnallisista näkemyksistä. Keruuvastauksia on 331 liuskaa, joissa 21 vastaajaa kertoo vapaasti ja useimmiten hyvin omaelämäkerrallisesti nuoruuden taistolaisajasta sekä nykyisistä yhteiskunnallisista näkemyksistään. Lisäksi keruuvastausten joukossa on valokuvia, aineistovinkkejä sekä muutaman sellaisen vastaajan kirjoitus, jotka eivät olleet itse mukana taistolaisessa toiminnassa.

Teinikuntatoimintaan liittyvä haastatteluaineisto sijoittuu kahteen erikokoiseen itäiseen ja pohjoiseen kaupunkiin. Haastateltavat ovat vastanneet avoimeen haastattelukutsuun, jossa on etsitty henkilöitä muistelevaan teinikuntatoimintaa kyseissä kaupungeissa. Tähän artikkeliin valikoituneiden haastateltavien muistot ajoittuvat 1960-luvun loppupuoliskolle, jolloin he ovat olleet noin 15–19-vuotiaita. Haastateltavat, neljä naista ja kuusi miestä, ovat olleet pääasiassa teinikunnan puheenjohtajia, sihteereitä tai muuten aktiivisia jäseniä. Taistolaisuutta muistelleet henkilöt ovat puolestaan eri puolilta Suomea ja syntyneet vuosien 1948–1959 välillä: nuorimmat liittyivät liikkeen toimintaan jo teini-ikäisinä, 14–16-vuotiaana, suurin osa taas löysi taistolaisen joukon opiskelujen tai työn kautta noin 20-vuotiaana. Haastateltavat löytyivät pääosin tutkijan omien verkostojen kautta ja niin sanotulla lumipallopomenetelmällä, jossa tutkimuskohteet itse vinkkasivat toisista potentiaalisista haastateltavista. Osa haastatelluista löytyi kirjoituskeruun kautta, ja tämän artikkelin kaksi haastateltavaa ovat myös kirjoituskeruuvastaajia. Haastatteluissa keskusteltiin hieman eri asioista ja paneuduttiin tarkemmin tiettyihin kysymyksiin kuin heidän kirjoituskeruuvastauksissaan. Kirjoituskeruuaineisto oli haastatteluja heterogeenisempää: siinä taistolaisnuoruudestaan ovat kirjoittaneet 16 mies- ja 14 naisvastaajaa, kun kaikki haastateltavat puolestaan ovat naisia. Aineistomme asettuvat mielenkiintoiseen vuoropuheluun: osalla taistolaismuistelijoista poliittinen aktivoituminen tapahtui jo kouluaikana teinikunnassa, ja myös osa teinikuntamuistelijoista osallistui myöhemmin poliittiseen nuorisoliikehdintään.

Tutkimushaastatteluihin ja kirjoituskeruuhun osallistuminen on perustunut vapaaehtoisuuteen ja haastateltavien omaan aktiivisuuteen. Haastateltavat ja kirjoittajat ovat suhtautuneet aiheeseen vilpittömän innostuneesti ja mielenkiinnolla: he ovat kokeneet, että sekä teinitoimintaa että taistolaisuutta on tärkeä tutkia ja niistä on tärkeä puhua. Vaikka esimerkiksi yhteiskunnallinen tai poliittinen vakaumus voi olla hyvin henkilökohtainen asia, ovat haastateltavamme ja teemakirjoittajat kertoneet niistä avoimesti, suurin osa innolla ja jotkut ylpeydelläkin. Tuntuu, että he haluavat muistonsa julki, joten pyrimme kohtelevaan tutkimuskohteitamme kunnioituksella ja arvostuksella, niin sanotusti olemaan heidän puolelleen menettämättä kuitenkaan tutkijan kriittisyyttä ja analyttisyyttä.

Haastateltavien henkilöllisyyden suojaamiseksi ja tunnistettavuuden välttämiseksi viittaamme haastateltaviin keksityillä pseudonyymeillä sekä kirjoituskeruun muistelijoihin heidän itse määrittämillään nimimerkeillä. Teinikuntatoimintaa käsittelevien haastatteluiden koodeissa käytetään kirjainyhdistelmiä IN, IM, ON tai OM, jossa I ja O viittaavat haastateltavan kotikaupunkiin ja N ja M haastateltavan sukupuoleen – N tarkoittaen naista ja M miestä.

4 *Kenen joukoissa seisoin 2015–2016*. Keruu 1970-luvun taistolaisliikkeestä. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran arkisto.

Koodin numerosarjasta kaksi ensimmäistä numeroa kertovat haastateltavan järjestysnumeron ja kaksi viimeistä syntymävuoden. Taistolaishaastatteluihin viitataan koodilla LL, jonka jälkeen on haastattelun toteutusvuosi ja haastattelun numero (esim. LL2012/1). Taistolaishaastattelujen yhteydessä sukupuolta ei ole merkitty, mutta kaikki haastateltavat identifioivat itsensä naisiksi. SKS:n taistolaisuutta koskevaan kirjoituskeruuaineistoon viitataan SKS KRA Taistolaisuus -lyhenteellä, jonka perässä on aineiston sivunumerot ja N tai M viitaten vastaajan sukupuoleen sekä vastaajan syntymävuosi. Näin haastattelu- ja kirjoituskeruuaineiston sekä haastattelujen teemat erottaa selkeästi tekstiä lukiessa.

Tutkimusaineistomme on yhteensä satoja sivua tekstinnettyä haastatteluaineistoa sekä kirjoituskeruun satoa. Tutkimuksessamme on pohjimmiltaan kyse tekstin lukemisesta ja tulkinnasta, ja olemme todenneet aineistojen tarkan ja toistuvan lukemisen, eli lähiluvun, hedelmälliseksi menetelmäksi. Useiden eri lukukertojen ja aineistojemme vertailun kautta olemme jakaneet aineistomme erilaisiin teemoihin ja tyypeihin ja näin pyrkineet tunnistamaan aineistojen välisiä yhtenäisyyksiä, toistuvia tulkintoja sekä eroavaisuuksia. (Ks. Pöysä 2015.) Muistelukerronta on lähtökohtaisesti tarinan kerrontaa ja narratiivien tuottamista, jolloin myös narratiivinen tulkinta ja kerronnallisuuden tunnistaminen on aineistomme kohdalla relevantti työkalu. Yhteistyömme alkoi alun perin vertaistukena ja ajatusten vaihtona, jonka aikana huomasimme yhteneväisyyksiä tutkimusaineistoissa ja kiinnostuksen kohteissa. Yhteistyömme konkretisoitui tässä artikkelissa, jossa olemme lukeneet aineistojamme ristiin ja nostaneet esiin yhteisiä teemoja sekä tunnistaneet aineistojen välisiä vuoropuheluita. Lopullinen tulkintamme on syntynyt kuitenkin lukuisten lukukertojen, tutkimuskirjallisuuden, muistojen kontekstoinnin ja alustavien hypoteesien, monien keskustelujen sekä tulkintojen kehämäisestä liikkeestä.

Neulanpistoja menneisyyteen: muistettu nuoruus

Tutkimusaineistossamme on vahvasti läsnä omaelämäkerrallisuus ja omien elämänvaiheiden itsereflektio. Aineistossa muistelijat kertovat nuoruudestaan, siis 40–60 vuoden takaisista tapahtumista, kokemuksista ja tunteista. Teinikuntamuistot liittyvät kiinteästi oppikouluun, kun taas joissakin taistolaismuistoissa toimintaympäristönä on koulun ohella yliopisto tai työpaikka. Koulun ja opiskelun kautta syntyvät myös lähes kaikki nuoruuden keskeisimmät vertaissuhteet ja toimintayhteisöt. (Jouhki 2014a, 227; Jouhki 2014b; Tuomaala 2011, 356.) Onkin tärkeä muistaa, että muistelijat tarkastelevat koulu- ja opiskeluaikansa vuosikymmenten jälkeen suhteessa siihen, millainen kuva heillä on koulusta ja opiskelusta tänä päivänä. Muistoissa näkyy myös nostalgia, eli kaipuu johonkin kuviteltuun menneisyyden paikkaan ja aikaan (ks. esim. Boym 2001) – tässä tapauksessa nuoruuteen ja sen haaveisiin ja toiveisiin. Lisäksi mukana voi olla omaan nuoruuteen ja kouluaikaan liittyviä pelkoja ja epävarmuuden kokemuksia.

Omaelämäkerrallisen muistelun lähtökohtana on, että muistelija pitää omaa muistoaan ja kokemustaan kertomisen arvoisena ja jollain tavoin merkityksellisenä. Sekä kirjallinen että suullinen muistelu edellyttää myös halua, kykyä ja taitoa rakentaa omasta elämästä kertomus. Kirjallisten muistojen kohdalla vaaditaan lisäksi resursseja ilmaista itseään kirjallisesti. Kirjallinen ja suullinen kerronta on pohjimmiltaan refleksiivistä, eli muistelija kertaa ja selvittää tapahtumia koko ajan myös itselleen. Juonellistamisen kautta eletty elämä rakennetaan kertomukseksi, jolla on suunta ja päämäärä. Myös muistaminen ja omista muistoista kertominen on kulttuurista – ihmisillä on vakiintunut käsitys siitä, miten ”hyvä kertomus”

etenee ja mitä se pitää sisällään (ks. esim. Savolainen 2015, 151). Tarve jäsentää omaa elämää muistelun kautta voi olla myös motiivina osallistua tutkimushaastatteluihin ja vastata kirjoituskutsuihin.

Omaelämäkerrallinen kirjoittaminen on lähtökohtaisesti itseohjautuva prosessi: omatahtinen kirjoittaminen mahdollistaa ilmaisun kontrolloinnin ja tietoisin minäkuvan rakentamisen (Pöytä 2006, 229–230). Kirjoittaessa on aikaa pohtia, kerrata ja palata uudelleen oman tekstin pariin, kun taas haastattelut ovat tietyssä hetkessä tapahtuvia vuorovaikutuksellisia tilanteita, joissa ei ole välttämättä yhtä paljon aikaa miettiä ja muotoilla ajatuksia. Kuitenkin myös haastatteluihin liittyy ennakkovalmistautumista ja oman ulosannin kontrollointia: lopulta haastateltava itse päättää, mitä ja miten kertoo elämästään. Haastatteluissa tai kirjoituskutsuissa kannustetaan muistelijaa kertomaan menneisyydestä omasta näkökulmastaan ja refleктоimaan sitä, mitä hän siitä ajattelee nyt, tässä hetkessä. (Abrams 2010, 21–22; Pöytä 2015, 39, 78.) Tämä näkyy aineistossamme hyvin: Teiniliittoa, teinitoimintaa ja taistolaista liikettä muistellessa kommentoidaan usein liikkeistä julkisuudessa esitettyjä näkemyksiä, ja toisaalta myös nykyistä poliittista tilannetta ja nykynuorten elämää.

Muistitietoa historiallisen tutkimuksen lähdeaineistona koskevat omat haasteensa, kuten ajallinen etäisyys muisteltavan ajan ja muisteluajankohdan välillä. Muisteleminen on aina sosiaalista toimintaa, joka tapahtuu tietyssä ajassa, paikassa ja tiettyä tarkoitusta varten – mutta samaan aikaan muisti itsessään on henkilökohtainen ja osa muistamisesta tapahtuu yksityisesti. Samalla kun muistellaan, jotain unohdetaan ja jätetään kertomatta. (Green 2008, 88; Rossi 2013, 60; Miettunen 2009, 169.) Nuoruusmuistot ovat useimmiten niin sanottuja eloisia muistoja, jotka voimakkaan tunnelatauksen takia palautuvat mieleen erityisen helposti (Korkiakangas 1996; Kosonen 1998). Muistojen elävyys ja tarkkuus vaihtelevat myös riippuen tapahtumahetkestä ja muisteluhetken olosuhteista; muistamisen tapa ja muistojen sisällöt elävät ja muokkautuvat elämäkokemuksen ja eri elämänvaiheiden mukana. Näin ollen muistot muuttuvat, sekoittuvat tai saattavat unohtua, muistelutilanteesta riippuen. Ajallinen etäisyys tapahtumiin on sekä armoton että armollinen – muistikuvat heikkenevät ja yksityiskohtia voi olla vaikea muistaa, mutta toisaalta kuluneet vuodet mahdollistavat nuoruuden kokemusten uudelleenarvioinnin, rekonstruoinnin ja kauaskantoisten merkitysten ja syy-seuraussuhteiden tunnistamisen.

Haastateltavilla ja kirjallisilla muistelijoilla on usein taipumus pyydellä anteeksi oman muistinsa heikkoutta tai epätarkkuutta, vaikka muistikuvat menneisyydestä saattavat olla hyvin rikkaita. Esimerkiksi Marianne pohti haastattelun lopussa muistamisen hankaluutta:

Tällaiset puolivuosisadan takaiset muistot on kuin neulanpistoja. Mut kyllä mä uskon, [...] niin kuitenkin näin yhdessä ne kertoo sen tunnelman ja sen mihin on pyritty ja mitä on ehkä saatu aikaan ja mitä se on itselle merkinnyt. (IN1645.)

Tämän kaltainen oman muistin kyseenalaistaminen, muisteltavan hetken ja kerrontahetken etäisyyden korostaminen on eräänlaista kertojan lähdekritiikkiä, jolla muistelija vakuuttaa halustaan ja tavoitteestaan kertoa menneisyydestä vilpittömän totuus. Samalla se paljastaa jotakin monen kertojan menneisyyskäsityksestä ja historiakuvasta. Taustalla on ajatus siitä, että menneisyys on joukko tosiasiallisia tapahtumia, joista on mahdollisuus kertoa totuus. (Savolainen 2015, 158.) Haastateltavat olettivatkin meidän haluavan täsmällistä faktatietoa menneisyydestä, ja saattoivat olla pahoillaan jos eivät kyenneet muistamaan kaikkia

yksityiskohtia. Usein he ehdottivat haasteltavaksi jotakuta muuta, joka osaisi kertoa asiasta tarkemmin. Lähtökohtamme kuitenkin on, että muistitieto ei ole niinkään ”ikkuna menneisyyteen”. Sen sijaan jokainen muistelijä tarkastelee menneisyyttä Mariannen pohdinnan mukaisesti omien neulanpistojensa kautta ja rakentaa kuvaa siitä, mitä tämä aika on merkinnyt juuri hänelle. Samalla hän tulee sovittaneeksi kertomuksensa laajempaan yhteiskunnalliseen, kulttuuriseen ja historialliseen kontekstiin.

Ajan henki tempaisee mukaansa

Haastattelija: Näkykö se sitten jotenkin omien myöhempien, yliopisto-opintojen aikana? Tuliko siellä tää opiskelijaliike? [Naiset purskahtavat nauruun]

Suvi: No sut vietiin putkaan ainaki!

Marianne: Nooo... 60-luvulla joo. Vanha on vallattu ja tämmöstä. [Suvi nauraa.] Ja yliopistodemokratia ja banderollit ja muut, joo.

S: Mut sitten mikä tuli ihan pyytämättä ja tilaamatta, oli tää leima, minkä sai äkkiä.

M: Niin.

S: Olit ensin radikaali, sitten vasemm... sitten kommunisti ja sitten taistolainen, vaikkeet ollu lähelläkään näitä liikkeitä.

M: Niin, partasuuradikaali olit sitten mies tai nainen!

S: Joo, punaviherlesbo sano joku sitten myöhemmin. Mistähän se tuli sitten? (IN1645; IN1745.)

Kuohuva 1960-luku, Vanhan ylioppilastalon valtaus ja partaradikaalit. Näihin viittaa teinotoimintaa muistelleiden Mariannen ja Suvin lisäksi myös moni taistolaisuutta muisteleva: ”Nyt on vaikea tajuta millainen 1960- ja 70-luvun taitteen ’ajan henki’ nuorine vihaisine naisineen ja miehineen, ’partaradikaaleineen’, oli.” (SKS KRA. Taistolaisuus 285, N1953.)

Ajan hengellä (*Zeitgeist*) tarkoitetaan saksalaisen historianfilosofian perinteessä tietyn aikakauden kulttuurillista ja älyllistä ilmapiiriä. Hegeliläisen käsityksen lisäksi ajan hengellä voidaan ymmärtää myös aikakaudelle ominaisia virtauksia, yleisiä käsityksiä tai muoti-ilmiöitä. Ajan henki on vallitseva ilmapiiri, joka muuttuu sen mukaan, missä olemme ja mikä meitä ympäröi. (Ojanen 2007, 40–43.) Ajan henki riippuu aina tulkitsijasta, mutta nuorisoliikkeitä muistelevien puheessa on tunnistettavissa kuvauksia laajemmasta, jopa globaalisti jaetusta ajan hengestä. Aineistossa ajan henki on jotakin abstraktia ja vaikeasti selitettävää, jossa yksilö tulee osaksi jotakin suurempaa yhteisöä ja liikettä, ja asiat johtavat toiseen – partasuuradikaalista saattaa tulla muiden silmissä taistolainen, vaikka hän ei kommunistiksi tai taistolaiseksi identifioituisikaan. Joka tapauksessa ajan henkeen liittyy muistoissa tunne muutoksesta ja heräämisestä yhteiskuntaan ja maailmaan. Sen avulla selitetään omaa toimintaa.

1960–70-lukujen nuoret ympäri maailmaa kuvailevatkin noina vuosikymmeninä tapahtuneen jotakin aivan erityistä. 1960-luvun loppua on kuvattu taitekohtana, jolloin moni

samanaikainen kehitys – talouskasvu, sotien traumat⁵, tiedotusvälineiden globalisoituminen ja maailmanpolitiikka – johti tilanteeseen, jossa historioitsija Antti Häkkisen sanoin “vanha alkaa väistyä mutta uusi ei vielä ole selvästi esillä” (Häkkinen 2014, 37–38; ks. myös Marvick 2006, 40–41). Ajassa nähdään olleen jotakin erityistä, joka vaikutti nuorisoon. Esimerkiksi politiikantutkija Kari Paakkunainen on todennut, että 1960-luvulla varttui poliittinen ikäkohortti, jonka tunnusmerkkeinä olivat idealismi, laulettu ja luetut utopiat sekä illuusiot paremmasta maailmasta (Paakkunainen 1991, 180).

Ajatus 1960–70-lukujen taitteesta poikkeuksellisenä aikana ja ilmapiirinä, joka aktivoi nuorisoa, muistuttaa Karl Mannheimin (1952) ajatuksia sukupolvista. Myös aineistossamme toistuu idea sukupolvesta, joka jakaa samat historialliset kokemukset ja tapahtumat ja ymmärtää oman potentiaalinsa niiden kautta. Suurten ikäluokkien kohdalla ajatus sukupolvista ja ajan hengestä voi olla niin vahva myös siksi, että nuoria oli demografisesti paljon. Suuret ikäluokat ovat myös poikkeuksellisen tietoisia omasta sukupolvestaan ja sen merkittävydestä (Karisto 2005, 26). Ikäluokan kesken muodostuu jaettu sukupolvikokemuksia, vaikka ne eivät suoraan koskettaneetkaan koko ikäluokkaa. Sen sijaan omaa elämäntarinaa muistellaan, kerrataan ja projisoidaan suhteessa niihin.⁶

Suomessa suurten ikäluokkien yhdeksi merkittäväksi sukupolvikokemukseksi on esitetty juuri nuorisoradikalismien aaltoa ja siihen keskeisesti liittyvää kulttitapahtumaa, niin sanottua Vanhan valtausta.⁷ Esimerkiksi Semi Purhonen on jakanut koko suurten ikäluokkien sukupolven neljään eri tyyppiin sen perusteella, miten sen jäsenet suhtautuvat nuorisoradikalismiin ja “60-lukulaisuuteen”. Nuorisoliikkeisiin aktiivisesti osallistuneita hän nimittää sukupolven 60-lukulaiseksi “mannheimilaiseksi” eliitiksi. (Purhonen 2008, 25; ks. myös Mietinen 2009.) Tämä on nähtävissä myös aineistossamme: vain muutama muistelija osallistui Vanhan valtaukseseen (IN1645; LL2017/2, SKS KRA. Taistolaisuus 15, N1948), mutta tästä huolimatta monet tuntuvat liittävän itsensä osaksi tätä 60-luvun lopun sukupolvea, johon omia muistoja peilataan ja jonka avulla omaa nuoruutta tehdään merkitykselliseksi.⁸

Ajan henki, maailmanpolitiikan ja yhteiskunnan kylään tuleminen sekä kolmannen maailman tunkeutuminen nuorten tietoisuuteen ei kuitenkaan riittänyt. Asioista oli otettava myös itse selvää ja löydettävä samoista asioista kiinnostuneet toverit. Taistolaismuistelijat kertovat esimerkiksi etsineensä aktiivisesti nuoruudessaan joukkoa, jossa toteuttaa kantaa ottamisen ja toiminnan tarvetta. Suurimmissa kaupungeissa eri puolueita ja järjestöjä saatettiin vertailla, mutta SKP:n jakautumisesta ja vasemmiston monista haaroista ei nuorilla aktivisteilla

5 Häkkinen kirjoittaa “sodan traumat”, joilla tarkoitaa luultavasti vielä lähellä olleita, muistelijoiden vanhempien kokeamia talvi- tai jatkosotaa, jotka vaikuttivatkin paljon myös nuorten elämään. Esimerkiksi yksi kirjoittaja muisteli kaikkialle tunkeutuvaa sotapuhetta: “Olin lopen kyllästynyt siihen muiden tahojen [ei oman perheen] jauhamiseen, että piti olla sodan käyneille loputtoman kiitollinen joka hetki. Ratikkamatkastakaan ei selvinnyt ilman niitä vaatimuksia.” (SKS KRA. Taistolaisuus 16, N1948.) Toisaalta samaan aikaan nuoriso kävi läpi isovanhempiensa tekoja, kun vuoden 1918 sisällissodan käsittely oli saanut uusia muotoja Väinö Linnan *Pohjantähti*-trilogian (ilmestynyt 1959, 1960 ja 1962) yllyttämänä. Tästä ylisukupolvisesta kapinasta esim. Rentola 2003; Lalu 2016b.

6 Suurten ikäluokkien nuoruudesta ja sen muistamisesta ks. Karisto (toim.) 2005 ja Jouhki 2014a.

7 Marraskuussa 1968 tapahtunut Helsingin ylioppilaskunnan Vanhan ylioppilastalon valtausta on kerrattu, muisteltu ja analysoitu runsaasti erilaisissa muistelmateoksissa ja tutkimuksissa. Esimerkkeinä muistelmateoksista Outi Poppin ja Asko Mäkelän *Vanha palaa!* (2017) ja Johan von Bonsdorffin *Kun vanha vallattiin* (1986). Akateemisissa tutkimuksissa Vanhan valtausta analysoidaan muun muassa Semi Purhosen, Tommi Hoikkalan ja J.P. Roosin *Kenen sukupolven kuult?* (2008) ja Katja-Maria Mielttusen *Menneisyys ja historiakuva* (2009) -teoksissa.

8 Esimerkiksi haastatteluissa LL2012/2 ja LL2017/2 haastateltavat kertovat lukeneensa muisteluja ja tutkimuksia (mm. Alapuro 1997) ja näkevänsä oman nuoruuden toiminnan arvon niiden kautta.

välttämättä ollut tietoa. Pienellä paikkakunnalla taistolainen liike saatetaan myös muistaa ainoana varteenotettavana vaihtoehtona. (Lalu 2016b.)

Yhteistä monelle nuoruuden taistolaisuutta muistelleelle oli valtava halu ymmärtää maailmaa ja ottaa selvä tapahtumista. Monet, erityisesti naiset, kuvailevat olleensa sosiaalisesti valveutuneita jo lapsesta saakka.. Teini-iässä nimenomaan kansainväliset kysymykset – erityisesti ensimmäisenä ”televisiosotana” eri puolilla maailmaa seurattu Vietnamin sota – toimivat herättäjänä:

Olin herännyt maailman epäoikeudenmukaisuuteen joukkotiedotusvälineiden ja Huutomerkki-sarjan kautta. Vietnamin sodalla oli suuri merkitys. [...] Paneudun asiaan kunnolla: luin itsekseni Marxin Pääoman jo lukion alussa. (SKS KRA Taistolaisuus 322, N1952.)

Vaikka ajan henki ja sukupolvikapina aktivoivat ja vaativat ottamaan kantaa, oli osallistumisen takana kuitenkin paljon aktiivista toimintaa, opiskelua ja joskus yksinäistä työtä. Eräs taistolaiseen työväenliikkeeseen pienessä pohjanmaalaisessa kunnassa kuullut mies muisteli nuorena poikana etsineensä tietoa sosialismista niin innolla, että tilasi kirjoja naapurin rouvan *Elintae*-lehdestä saaduilla Kansankulttuurin kirjakaupan tilauslipukkeilla: ”Näin pääsin kiinni marxilaisuuteen. Opiskelin niitä teoksia ahkerasti – lähes ulkoa – ja väittelin kirkonkylän baareissa kokoomusnuorten kanssa.” (SKS KRA. Taistolaisuus 2, M⁹.) Taistolaisten joukkoon päätyminen on muistoissa ajan henkeen tarttumista, mutta myös asioiden selvittämistä ja tietoisia valintoja. Monet muistelijat korostavat nimenomaan ahkeraa opiskelua, Marxin ja Leninin teosten lukemista, tiedonjanoa ja tarvetta selittää vinksallaan olevaa maailmaa sekä valistaa tietämyksellään muita. Viimeisestä huomautetaan usein hieman ironiseen sävyyn.

Teinikuntatoimintaan lähtemisen haastateltavat sen sijaan kokivat kyseenalaistamattomana automaationa, siihen ”vain kuului liittyä” heti lukiossa. Kaikista jäsenistä ei luonnollisestikaan tullut teiniaktiiveja, vaan vain murto-osa ikäluokasta nousi ensin teinikuntien hallitustoimintaan ja myöhemmin laajempaan järjestöaktiivisuuteen. Teinikunnan puheenjohtajana toiminut Heli muisteli lähteneensä teinikunnan hallitukseen alun perin harrastusmahdollisuuksien takia, mutta Teiniliiton kurseilta hän sai kimmokkeen yhteiskunnalliseen heräämiseen ja toimintaan:

Ja sit mikä hirmu hyvä siinä oli, niin siellä heti alusta lähtien pääs kurseille. Teinijohtajakurseille. Teiniliiton teinijohtajakurseille. [...] Ja sit siinä oli paljon sellasta yhteiskunnallista opetusta, mutta esimerkiksi niinku joku sano, et ne on... nehän oli semmosia kommunistien juttuja ja taistolaisten juttuja. Eeeee en kokenu yhtään! Siis määhän olin hyvin porvarillisesta perheestä, ei meillä politiikkaa puhuttu juuri kotona. Mut mä liityin ite -68 kyllä keskustan puolueeseen sillon. Ja totaah... se täytyy sanoo, et se yhteiskunnallinen kasvatus mikä sen ajan koulusta jäi paitsi, niin se me saatiin siellä teinikursseilla. Mä olin kahteenkin otteeseen. (IN0448.)

Helin muistelman teinijohtajakurssista on erityisen mielenkiintoinen, sillä siihen kiteytyy sekä teinitoiminnan murros että muistin ajallinen kerroksellisuus. Helin muistoista käy ilmi, miten teinikurssit koettiin ennen kaikkea hyödyllisenä ja opettavaisena kokemuksena sekä yhteiskunnallisena kasvatuksena, joka koettiin puuttuvan ajan kouluopetuksesta. Heli myös viittaa katkelmassaan teinikursseihin ”taistolaisten juttuina”, vaikka hänen muistonsa sijoittuvat 1960-luvun puoliväliin, jolloin taistolaisuus liikkeenä ei ollut vielä edes syntynyt. Hän

9 Vastaajan syntymävuosi ei ole tiedossa.

rakentaa muistikuvansa taistolaisväitteistä nykypäivän tulkintojen kautta. Vasta jälkepäin on voitu todeta, että monista kursseille osallistuneista tuli tosiasiaa myöhemmin taistolaisia tai muuten yhteiskunnallisesti aktiivisia toimijoita (Rentola 2003, 109–110). Helin tapauksessa näkyy hyvin, kuinka muistaminen on aina sekä subjektiivista ja yksilöllistä että kulttuurista ja kollektiivista. Heli viittaa myöhemmin 70-luvulla syntyneeseen kulttuuriseen kertomukseen ”taistolaisesta teinitoiminnasta”, ja näin innostavaksi oppimiskokemukseksi koetusta kurssitapahtumasta muistetaankin jälkikäteen myös jotakin poliittista ja lokeroivaa.

Haastatteluaineisto osoittaa, että teinitoimintaan lähtemisen taustalla ei välttämättä ollut tietoinen halu ja tarve vaikuttaa esimerkiksi yhteiskunnallisiin asioihin. Ei voida siis olettaa, että teiniaktiivit olisivat olleet jo lähtökohtaisesti valveutuneita ja yhteiskunnallisesti aktiivisia nuoria. Enemmän tähän ajoi ensin yleinen kiinnostus teinikuntaan ja yhdessä toimimiseen. Yhteiskunta ja ajan henki sen sijaan tulivat myöhemmin kylään itse toiminnan myötä: teinijohtajakursseilla, valtakunnallisilla teinipäivillä, koulutuksissa sekä sanomalehdissä.

Hippoja, lauluja, kokouksia ja mielenosoituksia

Teinimaailmassa 1960-luvun lopun ajan henkeä hallitsivat kysymykset kolmannen maailman tilanteesta – apartheid-politiikasta, entisten siirtomaiden vapautusliikkeestä, Vietnamin sodasta – sekä kouludemokratiasta (Kärenlampi 1999; Ahonen 2000). Teinitoiminta jakautui kuitenkin kahdelle hyvin erilaiselle tasolle: Teiniliiton järjestötasolla keskusteltiin yleis- ja koulupolitiikasta kiihkeäänkin sävyyn, kun paikallisella teinikuntatasolla keskityttiin lähinnä perinteiseen toimintaan, kuten teinihippoihin ja harrastuskerhoihin (ks. Laine 2005, 155). Vaikka 1960-luvun teinit muistetaan myös politisoitumisesta ja yhteiskunnallisesta liikehdinnästä, olivat teinit saaneet aikalaiskeskustelussa ”hippateinien” liikanimen, jolla viitataan aktiivisesti tansseissa kulkeviin teinikuntalaisiin (Tuominen 1991, 267).

Ajan hengen ja aktiivisen toiminnan lisäksi haastateltavat muistelevat, kuinka teinitanssit olivat kuitenkin kaikkein mieluisinta toimintaa. Etenkin poika- ja tyttölyseoiden kohdalla teinitanssit olivat kaivattu mahdollisuus tavata vastakkaista sukupuolta. Esimerkiksi Jussi muisteli, että tansseissa ”oppi sosiaalista elämää ja pääsi ottamaan edes jonkinlaista kontaktia vastakkaiseen sukupuoleen” (IM0547). Teinikunnissa pyrittiin kuitenkin pääsemään eroon hippateinien leimasta järjestämällä muunkinlaista kehittäväää toimintaa. Teiniaktiivit jakavat käsityksen siitä, että teinitoiminnan kautta haluttiin vaikuttaa ennen kaikkea omaan lähiyhteisöön sekä oman koulun ja muiden oppilaiden viihtyvyyteen. He muistelevat esimerkiksi erilaisia kerhoja, jotka koettiin mielenkiintoisiksi ja innostaviksi. Lisäksi toimitettiin omaa teinilehteä, järjestettiin hyväntekeväisyys- ja kulttuuritapahtumia, teatteriesityksiä sekä erilaisia keskustelutilaisuuksia. (Esim. IN0448, OM1951, IM1348, IN1745.)

Myös taistolaista liikettä käsittelevässä muistelussa korostuu innostunut ruohonjuuritason aktiivisuus. Taistolaisuus näyttäytyy muistoissa tärkeänä liikkeenä, joka oli muita aktiivisempi ja tarjosi kaikille mahdollisuuksia toimia. Erityisesti laulu liike innosti ja sai monet liittymään taistolaisten joukkoon:

Helsingin sosialististen koululaisten kokoukseen Koiton talossa menin samana vuonna ja näin – ja kuulin – ekan kerran ohjelmaryhmän esiintyvän. Se oli jotain! Pidin laulamisesta, ja tässä nyt laulettiin jotain, millä oli sanomaa. (SKS KRA. Taistolaisuus 305, N1955.)

Seuraavaksi kirjoittaja kertoo koulunsa teinikunnan perustaneen ohjelmaryhmän. Aineistossa nimenomaan naiset kertovat toimineensa lauluryhmissä, joiden kanssa esiinnyttiin erilaisissa tilaisuuksissa ja kierrettiin Suomea – joskus päästiin jopa ulkomaille. Samoin erilaiset teatteri- ja liikuntaryhmät olivat tärkeitä. Kiinnostavaa on, että melkein kaikki taistolaismuusikot korostavat työväen- ja taistolaislaulujen tärkeyttä, mutta itse laulu- ja kulttuuriliike näyttäytyy muistoissa tyttöjen ja naisten toimintakenttänä.

Kulttuuritoiminta linkittyi vahvasti politiikkaan, jonka lisäksi niin taistolaisten kuin teinienkin joukoissa sai kirjoittaa lehtiin ja järjestää erilaisia tapahtumia, käydä kiihkeitä keskusteluja ja opiskella maailmaa selittäviä teorioita. Varsinkin kansainväliset kysymykset – Biafra, Vietnam, Chile – huolettivat nuoria, ja niiden puolesta järjestettiin erilaisia solidaarisuustilaisuuksia, mielenosoituksia ja rahankeräyksiä, joita monet muistelevat elävästi:

Isoissa solidaarisuustilaisuuksissa sai kokea joukkohurmoksen riemua. Laulettiin yhdessä, elettiin vahvasti laululiikkeen hienojen ryhmien ja solistien laulujen sanomaa ja vahvaa musiikkia. Vietnam-liikkeen jälkeen tuli Chile. Elettiin vahvasti mukana, kun sosialistit voittivat, aloittivat uudistustyön – ja kukistettiin julmasti. Myös Portugalin neilikkavallankumous oli saavutus, josta iloittiin yhdessä portugalilaisten ystävien kanssa. Olimme maailmanrauhan asialla, se tuntui kaikkein tärkeimmältä. (SKS KRA. Taistolaisuus 306, N1955.)

Tätä nuoruuden intoa ja hurmosta saatetaan kuvata nyt vuosikymmeniä myöhemmin nostalgian sävyttämänä, maailmanrauhaa tiukan aatteellisuuden sijaan korostaen. Samalla usein on mukana häivähdys ironiaa, vaikka monet kertojat korostavat kansainvälisen solidaarisuuden ja rauhanaatteen olevan edelleen heille tärkeitä (ks. myös Lulu 2015).

Teinikunnissakin reagoitiin ajan hengen mukaisesti keskusteluihin ja Teiniliiton muuttuviin toimintateemoihin. Teiniaktiivi Pekka muisteli innostuneena:

Ja se sen ajan Teinilehti oli hirveen hyvä! Et mä luin sitä Teinilehteä, joka oli tullu meille jo aikasemmin näitten sisarusten takia, niin mä olin innostunut siitä. Siinä oli mun mielestä tosi kiehtovia juttuja esimerkiksi sellasesta aiheesta kuin vapaa kasvatusta, Summerhill ja niin edelleen. [...] Mut siinä oli paljon juttuja muutenkin, jotka esimerkiksi sen ajan hengen mukaan oli näitä kehitysmaajuttuja, varsinkin siinä vaiheessa, kun tuli tämä Peru. [...] Niin sen tyyppistä materiaalia. Totta kai tää liittyi siihen yleisempään vasemmistolaisuusmaailmaan ja kulttuuriradikalismiin ja kehitysmaihin. Kaikki nää liikkeitä teki tuloaan jo siinä vaiheessa, kun mä olin lukiossa. Yksi kanava, tärkeä kanava tutustua noihin asioihin oli Teinilehti. (OM1951.)

Teinijohtajakurssit sekä jokaiselle teinille kotiin lähetetty *Teinilehti* tarjosivat uusia näköaloja ja mahdollisuuksia myös paikallisille teinikunnille (Rentola 2012, 176). Kaikkia teinejä Teiniliiton virallinen linja ja kansainvälistyvä viestintä eivät kuitenkaan miellyttäneet. Teinikunnan puheenjohtajana toiminut Johannes muistelee suhtautumistaan ajan keskusteluun:

Et se oli suorastaan hömppää, minun mielestä, kun käytiin jossakin valtakunnallisilla teinipäivillä, kun siellä ruvettiin jauhamaan näitä apartheid-asioita ja muita, eli otettiin kantaa, niin sanotusti, näihin maailman asioihin. (IM1348.)

Myös teiniaktiivi Henrik muistelee, miten Teiniliitosta alkoi tulla erilaisia Tricontin ja kolmannen maailman julkaisuja, joita pienessä maalaiskaupungissa luettiin hieman kummeksuen (IM0947). Johanneksen ja Henrikin muisteluista voidaan kuitenkin tulkita, miten ”maailman asiat” olivat keskeinen osa yleistä teinitoiminnan agenda. Nykyhetken kriittisistä ja

arvottavista mielipiteistään huolimatta molemmat muistavat ottaneensa osaa keskusteluun rauhanliikkeestä ja apartheidista varsin suvereenisti, ikään kuin ajan hengen mukaisesti. Ajatukset ”hömpästä” ovat voineet syntyä myöhempien elämäkokemusten ja tulkintojen myötä.

Taistolaismuistoissa näitä kysymyksiä ei muistella hömpänä, vaan kansainvälisten kysymysten katsotaan yhdistäneen nuorisoa, opiskelijoita, työväenliikettä ja kommunisteja (Lalu 2016a, 318). Kuitenkin muistelijat korostavat, että nuortaistolaisuus ja teinikuntatoiminta vertautuvat monella tapaa myös mihin tahansa muuhun nuorten yhteisöön. Muistelijat saattavat nähdä taistolaisuuden ja teinitoiminnan olennaisesti nimenomaan nuoruuden toimintana ja verrata sitä muihin nuoruuden harrastuksiin:

Minna: Mutta se ei oo se taistolaisuus se ainoa siinä, vaan se oli se nuoruus [...] Että se taistolaisuus on ollu vaan tavallaan vähän niinku, miten mä nyt tän sanoisin, nuoruuden tämmönen. Jollakin on voinu nuoruus kuluu vaikka urheilun parissa ja kaikki ystävät on ollu urheilijoita, tai jollakin partiolaisia, et se on vähän sama juttu kuin tämä. (LL2012/2.)

Suvi: Niin sit sitä väkisinkin etsi ja haki sitä semmosta jotain uutta. Jotain uutta ympärilleen, ei se mitenkään muuten ois onnistunu. Se teinikunta nyt sattu olee lähin mikä oli, ja kaverit siihen. En mä oikein tiä mihin muuhunkaan ois hakeutunu. (IN1745.)

Monilla pienemmällä paikkakunnilla teinikunta oli partion tai seurakunnan lisäksi oikeastaan ainoa harrastusmahdollisuus ja paikka viettää aikaa muiden nuorten kanssa. Haastateltavat muistelevatkin Suvin tavoin teinikuntaa luonnollisena ja mielekkäänä paikkana. Oikeastaan teinikuntatoiminta ja taistolaisuus saatetaan nähdä nyt jonakin, joka pelasti viinan juomiselta ja muilta paheilta:

Kake: Mutta kyllä se [teinikunta] [...] että jos sitä ei ois ollu ja ois fokusoitunu kouluun, niin ehkä sitä ois sitten jossain rannalla juotu viinaa ja pelattu korttia ja poltettu tupakkaa tai jotain vastaavaa, siinä paikalla. (IM1449.)

Helena: Et se mitä tekemistä siel sit oli iltasin semmosille vähän yli kaksikymppisille ni se istuu kapa-kassa. Ni se oli sit se vaihtoehto. Ja mekin tehtiin sitä paljon, mut et siinä sit puhuttiin politiikkaa seas. (LL2012/1.)

Taistolaisuuden kuvaileminen harrastukseksi saattaa olla tapa selittää tai vähätellä sellaista poliittisuutta ja toimintaa, johon halutaan ehkä tehdä eroa nykypäivänä. Samalla, kun se omalla tavallaan korostaa ajan henkeä – sitä, kuinka aika vain oli sellainen, että piti ottaa kantaa – se voi olla myös keino irtautua ajan henkeä korostavasta nostalgisesta muistelusta ja pyrkiä tekemään omasta toiminnasta arkista ja ymmärrettävää.

Yhteinen vertaistoiminta teinikunnissa ja taistolaisessa liikkeessä muistetaan pääasiassa positiivisen yhdessä tekemisen kautta, mutta etenkin taistolaisuutta muistelleiden yhtenäisyyden kokemuksissa on myös säröjä. Ikävänä ja osittain käsittämättömänä taistolaisuudesta muistetaan melkein yksimielisesti kommunistisen puolueen sisäinen vastakkainasettelu, jossa taistolaiset olivat kovaäänisenä vähemmistönä, sekä poliittinen kähmintä, kuten kokousten juntaus ja järjestöjen valtaus. (Esim. SKS KRA. Taistolaisuus 35, N1949; 254 M1954.) Ikävät kokemukset näyttävät lisääntyvän, kun noustaan järjestöjen hierarkiassa ja toiminta muuttuu järjestäytyneemmäksi. Tällöin myös liikkeen sisäinen sukupuolihierarkia tuli varsinkin naismuistelijoille näkyväksi, kuten nimimerkki Keikku kuvailee:

Olin osaston sihteeri. Muistan, miten pettynyt ja vihainen olin, kun minua ei valittu puheenjohtajaksi. Valittiin nuori mies. Silloin ehkä ensimmäisen kerran tajusin, että sukupuolella on väliä. (SKS KRA. Taistolaisuus 307, N1955.)

Myöhemmin Keikku jatkaa huomanneensa, että tunnolliset ja taitavat tytöt saivat vastuuta, mutta toimivat järjestöissä useimmiten sihteerinä ja taloudenhoitajina, eivät niinkään puheenjohtajina. Samoin muistelevat muutkin: "Oli joitakin rohkeita naisia, jotka olivat nousseet miesten rinnalle, mutta he olivat poikkeuksia" (SKS KRA. Taistolaisuus 38, N1949). "Minä kyllä sain pitää puheen rauhanpatsaalla kevään ylioppilaana. Oli poika, joka pyysi, ja ajatteli varmaan, että puhujan ulkonäkö oli tärkeä :)", jatkaa Keikku vielä myöhemmin (SKS KRA. Taistolaisuus 307, N 1955). Hän arvelee humoristisesti ulkonäön olleen puheenpitäjän valintaan vaikuttava tekijä omien taitojen ja osaamisen sijaan.

Monet muistelijat, myös mieskirjoittajat, kertovat ruohonjuuritason toiminnassa tasa-arvon olleen julkilausutusti tärkeää:

Taistolaiset mielsivät itsensä hyvin tasa-arvoisiksi. Tosiasiassa kesäleirien tms tapahtumien yhteydessä tytöt päätyivät jostakin syystä keittelemään kahvia ja ruokaa ja usein myös tiskaamaan ne astiat. (SKS KRA. Taistolaisuus 254, M1954.)

Oli jkl idealistinen naiskuva neukkutyylisiin [...] Arjessa ja järjestöelämässä ei kai ollut nuorisoseura/ seurakunta-elämää kummempaa – nainen hoiti kahvit ja mies puheet. (SKS KRA. Taistolaisuus 242, M1959.)

Kuten kirjoittajat kuvaavat, käytännön toimintakulttuurissa naisten ja miesten muistetaan saaneen kuitenkin erilaiset roolit – miehet ajattelivat ja johtivat, kun taas naiset päätyivät usein keittämään kahvia, leikkaamaan pullan ja tiskaamaan (ks. myös Turunen 2018; Hyvärinen 1994, 144–145; Peltonen 1998; Rentola 2003, 103). Myös Satu Hassi kirjoittaa muistelmissaan kokeneensa ystäviensä kanssa, kuinka miesten sanomisille ja ajatuksille annettiin liikkeessä enemmän painoarvoa (Hassi 2018, 345). Monet, varsinkin myöhemmin feminismiin tutustuneet naiset, ovat kertoneet havahtuneensa jälkikäteen taistolaisen liikkeen epä-tasa-arvoisuuteen; he ovat olleet liikettä kohtaan erityisen kriittisiä (Turunen 2018; Hyvärinen 1994; Peltonen 2005; Hassi 2018). Myös tässä näkyy selkeästi ajallisen etäisyyden vaikutus, kun nuoruuden toimintaa tarkastellaan jälkikäteen, uusien käsitteiden ja käsitysten kautta.

Teinitoimintaa muistelleet eivät puolestaan kokeneet, että sukupuolella olisi varsinaisesti ollut merkitystä – osa heistä toki kävi erillisiä tyttö- ja poikalyseoita. Teiniaktiivi Heli muistelee kiitollisena tyttölyseota toimintaympäristönä: "Et sen takia mä oon ollu kauheen kiitollinen, että tuolla on saanu jo olla ihan vastuullisissa tehtävissä teinikunnassa naisena, eikä ollu ketään poikaa kilvoittelemassa siinä" (IN0448). Heli korostaa, että yhteistyö lyseon teinikunnan kanssa sujui kuitenkin hyvässä ja tasapuolisessa yhteishengessä. Normaalilyseota käynyt Leena taas naurahti:

Kyllä siinä varmaan aluksi oli [rinnakkaisluokan poika], niin poika on puheenjohtaja ja tyttö pannaan sihteeriksi. Mutta hyvin pian sen jälkeen, kun olit vaan aktiivinen. Minut valittiin sinne teiniyhdistyksen maakuntaneuvostoksi. (ON2245.)

Naisena tai tyttönä oman äänen kuuluviin saamisen nähtiin olevan pitkälti kiinni omasta persoonasta ja aktiivisuudesta.

Vertaisryhmä ja joukkovoimaa

Teinikuntatoiminta ja taistolainen liike eri puolilla Suomea tarjosivat siis nuorille väylän toimia yhdessä muiden nuorten kanssa. Nuorten päivät täyttyivät kokouksista ja erilaisista tapahtumista, kaikki koulunkäynnin, opiskelun ja mahdollisen työnteon ohella. Taistolaisnuoret harrastivat usein auringonnousun aikaista agitaatiotyötä tehtaiden porteilla työntekijöiden marssiessa aamuvuoroon. Tämän jälkeen nuoret agitaattorit jatkoivat kouluun tai luennolle. Varsinkin opiskelijoiden päivät venyivät pitkiksi kuppilassa istuessa:

Osallistuin usein Tiedonantajan jakoon tehtaiden porteilla. Se oli aamu-uniselle opiskelijatyölle haasteellista, kun portilla piti olla jo puoli seitsemän aikaan aamulla ja nukkumaan oli ehtinyt vasta Hämeenportin valomerkin jälkeen. Joskus myöhemminkin, jos maailmaa oli parannettu vielä jatkoilla. (SKS KRA. Taistolaisuus 300, N1954.)

Teinikuntien kokoukset, kerhot ja muut tapahtumat järjestettiin yleensä ilta-aikaan koulujen tiloissa. Tästä johtuen esimerkiksi pitkämatkalaiset oppilaat eivät välttämättä voineet osallistua teinitoimintaan lainkaan. Esimerkiksi teiniaktiivi Marianne muistelee, kuinka hänen koulumatkansa oli muutama kilometri valaisematonta maantietä pitkin. Hän muistaa kulkeensa teiniaikoinaan matkan kolmekin kertaa päivässä, vaikka iltaisin oli pimeää ja matka maantietä pitkin vähän pelottavakin. ”Kun oli tärkeitä menoja ja se vaan onnistui”, hän nauhahtaa. (IN1645.) Teinitoiminta saatettiin kokea niin tärkeäksi, että toimintaan pyrittiin osallistumaan esteistä huolimatta.

”Oli aina tekemistä ja menoa, ei tylsää ja tasaista arkea juuri ollenkaan”, kirjoittaa eräs taistolaismuistelija (SKS KRA. Taistolaisuus 35, N1949). Järjestöjen monista tuntikausia kestäneistä kokouksista huolimatta tylsät hetket puuttuvat muistoista melkein täysin. Muistikuvissa pitkät päivät, kukonlaulun aikaiset aamut tai kotimatkan pimeät kadut eivät haitanneet, kun nuorilla säilyi tunne siitä, että tavoitteet olivat merkityksellisiä, ja oli yhteisö, jossa toimia muiden kanssa yhdessä. Itse asiassa yhteisöllisyys ja tunne siitä, että oli mukana jossakin tärkeässä, ovat nuoruuden taistolais- ja teinikuntatoiminnan muistelussa enemmän esillä kuin itse toiminnan yksityiskohdat. ”Seminaarien asiasällöt ovat painuneet minulta unholaan”, jatkaa sama kirjoittaja (SKS KRA. Taistolaisuus 36, N1949).

Se, mitä tarkalleen ottaen tehtiin, ei ole jäänyt mieleen niin vahvasti kuin muisto kuulumisesta johonkin. Tämä saattaa olla olennainen piirre nimenomaan nuoruuden muistelussa. Joukkoon kuulumisen ja vertaisryhmän hyväksyntä saattaa olla tärkeä osa nuoruutta ja etenkin kouluaikaa. Sekä teiniaktiivit että niin sanotut rivijäsenet muistelevat osallisuuttaan teinitoiminnassa pääasiassa positiivisen yhteisöllisyyden kautta. Teinikunta muodosti heille yhteisön ja vertaisryhmän, johon oli tärkeä ja hyvä kuulua, kuten Henrik kuvailee: ”No kyllä se oli se kavereitten kanssa tekeminen, et se tsemppas sillä tavalla, et oli kauheen jännä kuulua johonkin” (IM0547).

Eräs kirjoittaja muistelee, että taistolaisen yhteisön voimin toteutettiin ”mahdottomiakin” asioita (SKS KRA. Taistolaisuus 324, N1952). Tämä muistojen joukkoliikkeen voima saatetaan nähdä nimenomaan aiemmin käsitellylle ajan hengelle ominaisena. Samainen kirjoittaja näkee, että olisi voinut nuoruudessaan olla mukana myös muussa vasemmistolaisessa toiminnassa, mutta taistolaisuudessa veti puoleensa nimenomaan sen ”dynamiikka ja draivi”: ”Aleniuslaisuudesta kuitenkin puuttui käytännössä se joukkovoimaulottuvuus, joka niin

täysin edusti ajan henkeä, erotti taistolaisen liikkeen muista ja teki siitä niin vahvan” (SKS KRA. Taistolaisuus 326, N1952).¹⁰ Myös toinen kirjoittaja muistelee kokeneensa taistolaisuuden joksikin aivan erityiseksi, itse liikettä suuremmaksi:

Savolaistyttö tunsi todella elävänsä merkittäviä aikoja ja olevansa osallisena jossain ennen kuulumattoman suuressa, historiallisessa ja käänteiden tekevässä. Proletariaatin vallankumous hämötti ihan tuossa lähitulevaisuudessa, jopa kymmenen-viidentoista vuoden kuluessa. (SKS KRA. Taistolaisuus 300, N1954.)

Lainaus paljastaa samalla jotakin olennaista: taistolaiset kokivat kuuluvansa nimenomaan laajemmin työväenliikkeeseen, monet vielä kansainväliseen liikkeeseen. Kansainvälisyys ja internationalismi ovatkin olleet vasemmistolaisnuorille tärkeitä jo 1900-luvun alusta saakka (Kempainen, Salmi-Nikander ja Tuomaala 2011, 8). Monella nuorella oli tunne siitä, että vallankumousta tehtiin yhdessä maailmanlaajuisesti. Oma yhteisö löytyi monella paitsi lähijärjestöjen ruohonjuuritöinnasta, myös laajemmin ”meikäläisistä” eli taistolaisista ja lopulta kansainvälisestä uusvasemmistolaisesta liikehdinnästä. Tässä yllirajaisessa yhteisöllisyydessä saattaa nähdä jälleen ajan henkeä, joka yhdisti vasemmistoa, työläisiä ja nuorisoa läpi läntisen maailman.

Teinistöinnassa yhteisöllisyys taas vaikuttaa olleen oman koulun sisäistä tai lähikoulujen välistä. Haastattelussa ei esimerkiksi puhuta valtakunnallisesta yhteenkuuluvuudesta muihin teineihin tai Teiniliittoon. Marianne kuvailee teinikuntansa me-henkeä:

Joo, tää oli jotenkin ihan erityylistä siihen aikaan, et oli semmosta... et me itse parannamme yhteiskuntaa ja ymmärrämme kulttuuria ja kehitämme itseämme ja toisiamme. Et se Teiniliitto oli vaan joku taustatuki. (IN1645.)

Käsitys itsenäisestä ja aktiivisesta toiminnasta läpäisee koko haastatteluaineiston. Entiset teiniaktiivit eivät juuri anna painoarvoa Teiniliitolle tai sen toiminnalle: se on vain kasvoton ja kankea organisaatio Helsingissä. Vaikka ideoita ja ohjeita saatiin kiertokirjeiden ja koulutusten kautta, haastateltavat muistavat näin jälkepäin, että kaikki aikaansaaminen oli heidän oman toimintansa tulosta.

Tiivis yhteisö jättää aina tietysti joitakin ulkopuolelle: tästä selkein esimerkki oli taistolaisien kohdalla SKP:n enemmistöläisten eli ”revareiden” halveksunta, joskus jopa kiusaaminen. Yhteisö saattoi kuitenkin olla julma myös omiaan kohtaan:

Eräs [toveri] jopa taidettiin erottaa paikallisesta toveriryhmästä erään kiihkomiellisen naisjäsenen vaatimuksesta. Olemme myöhemmin jutelleet siitä, miltä sellainen tuntui, koska kysehän oli tietynlaisesta sosiaalisesta eristämisestä. (SKS KRA. Taistolaisuus 254, M1954.)

Kaksi kirjoituskeruun vastaaja kertoo kokeneensa jotakin edellisen kirjoittajan kuvaileman kaltaista: yksi päätyi esimerkiksi itse eroamaan taistolaisuudesta kummallisen tapahtumaketjun johdosta, jossa häntä syytettiin kavalluksesta. Liikkeen muistelemineen on hänelle edelleen vaikeaa:

¹⁰ Lainaus on kohdasta, jossa kirjoittaja pohtii 1970-luvun poliittisia näkemyksiään ja näkee niiden olleen ”lähinnä aleniuslaista sosialismia”, jolla hän viittaa Suomen Kansan Demokraattisen Liiton sosialisteja johtaneen Ele Aleniuksen linjaan.

Kokemus kun kaikki ihanteet romahtavat yhdessä tunnissa ja absurdius. Samalla aloin halveksia "viattomia", ihania tyyppejä jotka eivät suostuneet näkemään liikkeemme totalitaristista perusluonnetta. (SKS KRA. Taistolaisuus 268, N1949.)

Kirjoittajalle erottamisen ja yhteisöstä pois sulkemisen kokemus on edelleenkin jotakin, mitä on vaikea käsittää. Hän näkee taistolaisen liikkeen autoritaarisena ja totalitaristisena ja muita muistelijoita vahvemmin puoluepolitiikkana. Hän kuvailee, kuinka taistolaisuudessa pieni vähemmistö käytti valtaa diktaattorimaisesti ja johti liikkeen vainoharhaisuuteen, "sisäiseen hulluuteen". (SKS KRA. Taistolaisuus 269, N1949, myös haastattelu LL2016.) Toinen vastaaja (SKS KRA. Taistolaisuus 14–22, N1948) jätti kirjoituksensa yhteydessä yhteydenottopyynnön ja kertoi myöhemmin haastattelussa liikkeen sisällä kokemastaan ikävästä kohtelusta, jolla häntä yritettiin syrjäyttää toiminnasta. Hänen kohdallaan kiusaaminen ei kuitenkaan johtanut liikkeestä tai aatteesta eroamiseen, vaan hän näkee ikävän kohtelun johtuneen vain muutamasta kilpailunhaluisesta ja "konspiratiivisesta" ihmisestä liikkeen tai aatteen sijaan. (LL2017/1.) Molemmat kertojat korostivat – sekä kirjoituskeruuvastauksissa että haastatteluissa – että näistä riidoista, kiusatuksi ja syrjityksi tulemisesta on vaikea kertoa, mutta kokivat sen tärkeäksi. Varsinkin toinen heistä näkee omat kokemuksensa nostalgisena pitämänsä, yhteisöllisyyttä korostavan taistolaiskertomuksen vastakertomuksena, joka täytyy tuoda esiin. Heille on tärkeää, että taistolaisuuden muistelu ei siis ole yksipuolisesti yhteisöllisyyttä ja yhdessä toimimisen riemua; liike saattoi olla myös painostava ja poissulkeva.

Lopuksi: nostalgia, yhteisön kaipuu ja nuoruuden muistaminen

Pirjo: No määhän sanon, että Teiniliitto ja teinikunnan merkitys on siinä ajassa kaikista oleellisimmalla juttu. Että mihinkä aikaan se minun henkilökohtaisessa historiassa se sattuu. Se sattuu sinne kouluun, se sattuu meille lyseoon, se oli yks niistä tekijöistä, jotka selkeesti kiinnittivät minut siihen yhteisöön, jossa minä olin. (IN0657.)

Tutkimusaineistossamme muistelijoita on ohjattu muistelemaan pääasiassa suhteellisen lyhyttä ajanjaksoa elämästään. Muistot teinitoiminnasta ja taistolaisliikkeestä sijoittuvat heidän henkilökohtaisissa historioissaan nuoruuden aikaan, jolloin muutokset ja merkitykselliset tapahtumat jättävät erityisen selkeitä muistijälkiä. Kuten Pirjo toteaa, teinikunta-ajan merkitys on hänen mielestään oleellinen juuri siksi, että se sijoittuu koulu-aikaan ja keskeiseen vertaisryhmään, koululaisyhteisöön. Muistojen sitominen paikkaan, tilaan ja ympäristöön tekee kokemuksista merkittäviä.

Tällainen nuoruuden muistelu liittyy myös olennaisesti nostalgiaan ja mielikuvaan siitä, että mennyt maailma olisi ollut jollain tavoin parempaa kuin nykyhetki. Nostalgian kohde voi olla kuitenkin aika ja paikka, jota ei ehkä ole koskaan ollutkaan. Ainakin nostalginen muisto on aina hiukan aurinkoisempi kuin arkinen todellisuus – taistolaismuistelijat eivät siis todennäköisesti kaipaa takaisin sateisen kolealle aamuvarhaiselle tehtaan portille myymään *Tiedonantajaa* ja jakamaan lehtisiä, vaan yhteisöllisyyden hetkiin, joissa toiminta tuntui merkitykselliseltä ja joista on tallentunut elävimpiä muistikuvia. Teinikuntamuistot puolestaan liittyvät nuoruuteen ja koulu-aikaan, joka yleensä koetaan muistoissa huolettomana aikana, jolloin kaikki mahdollisuudet olivat vielä edessäpäin ja oltiin vielä vapaita monista aikuisuuden rasitteista ja velvollisuuksista. (Miettunen 2009, 236.) Tulkitsemisessamme nuoruusmuistoissa nostalgia ilmenee tietynä kaipuuna elämälle sisältöä antaneisiin yhteisöihin, maailmankatsomuksiin ja aatteisiin. Näin muistot eivät välttämättä sisällä nostalgialle tyypillistä

melankoliaa ja surua, vaan ennemminkin toivoa ja iloa, jotka antavat muistoille tietynlaisen keveyden tunnun (Radstone 2007, 117–118).

Nuoruuden toimintaa muistellaan aineistoissa tapahtumien tai poliittisten kytkeäntöjen sijaan paljolti erilaisten tunteiden – innostuksen, ilon, jännityksen, pettymysten – kautta, ja toiminnan merkitys tulee erityisesti yhdessä tekemisestä, nuorten omaehtoisesta toiminnasta. Nuoruuden yhteisö ja yhteisöllisyys ovat muistoissa muuttuvia ja eläviä käsitteitä, joilla tarkoitetaan monenlaisia yhteisön tasoja. Yhteisö ja ”me” voivat tarkoittaa omaa teinikuntaa, sen aktiivista hallitusporukkaa tai taistolaisliikkeen paikallisen alaostaston ydinryhmää, mutta myös laajemmin liikkeen ”meikäläisiä” tai jopa globaalia taistelevaa työläisnuorisoa. Välittömimmät muistot liittyvät kuitenkin keskeisesti niihin tapahtumiin ja ihmisiin, joiden kanssa toimittiin lähes päivittäin. Yhdessä tekemisen ja toiminnan nostalgisesti sävyttämä muistelu saattaa toimia myös keinona selittää nuoruuden taistolaisuuden aatteita ja toimintaa, niin itselle kuin muille. Nuoruuden intoa, idealistisuutta ja naiiviutta kuvaillaan ironisella nostalgialla ja huumorilla.

Kertomisen tapa ja muistelemisen tarve eroavat kirjoituskeruuaineiston ja haastatteluaineiston välillä: paitsi että teemakirjoitukset ovat muodostuneet selkeämmin jäsennellyiksi elämäkerrallisiksi kertomuksiksi, monet kirjoittajat myös ilmaisivat suoraan motiivinsa kirjoittamiselle. Useat kommentoivat julkisuudessa käytyä keskustelua taistolaisuudesta, ihmettelivät sitä ja vertasivat omia muistojaan siihen. Toiset näkivät taistolaisuuden julkisen kuvan liioitellun negatiivisesti sävyttyneenä ja sen vastapainona korostivat omaa tavalisuuttaan sekä hyviä tavoitteitaan. Toiset taas katsoivat romantisoitua, yhteisöllisyyttä ja tasa-arvoisuutta korostavan taistolaiskuvauksen olevan väärä ja halusivat tuoda omat, toisenlaiset kokemuksensa esiin. Kirjoituskeruuvastauksia lukiessa voi tulkita, että kirjoittajilla on paitsi toive saada oma kokemuksensa esiin, myös halu ja tarve jäsentää omaa elämää ja ajatuksia, tarve tulla kerrotuksi. Kollektiivisuutta korostaneen joukkoliikkeen jälkeen yksilöiden kokemusten kertominen ja tutkiminen saatetaan nähdä erityisen tärkeinä.

Haastatteluaineiston kohdalla itse haastattelutilanne muodostaa varsin erilaisen lähtökohdan. Kun kirjoituskeruuvastaa kirjoittaa useimmiten keruukutsun apukysymysten avulla, spontaanimmassa haastattelutilanteessa muistelijalla ei välttämättä ole tarkkaa oletusta siitä, mitä tutkija haluaa tietää. Haastattelu on vuorovaikutuksellisempi tilanne, jossa muistelijalla on mahdollisuus tarkkailla myös tutkijaa ja tulkita tämän tarkempia tarkoituksia. Tämä näkyy haastatteluaineistossa tietynlaisena pohdintana: haastateltavat esimerkiksi ilmaisivat haluavansa kertoa ja muistella mahdollisimman paljon auttaakseen nimenomaan tutkijaa tutkimustyössään. Samassa yhteydessä he usein pahoittelivat, etteivät kykene muistamaan kaikkia yksityiskohtia. Haastattelutilanteessa ei ole samanlaista mahdollisuutta palata muistoihin ja kerrata muistikuvia kuin teemakirjoittamisessa.

Yksi erilaisten muistitietoaineistojemme erityislaatuisuus on siinä, että teinitoimintaa ja taistolaisuutta muistelevat liikkeiden johtajien sijaan niin sanotut tavalliset nuoret, jotka ottivat osaa nuorisoliikkeiden toimintaan. Moniäänisyyden avulla pyrimme monipuolistamaan 1960–70-lukujen kulttuurista kertomusta ja ajan nuorisoliikkeistä vallitsevia käsityksiä. Yksilön, kulttuurisen ja kollektiivisen muistin suhde on muistitietotutkimuksen ydinkysymyksiä: muistelijat korostavat ja unohtavat asioita sen mukaan, miten niistä kerrotaan julkisesti ja miten muistellaan kollektiivisesti. Muistitiedon avulla pyrimmekin selvittämään paitsi mitä ihmiset ajattelevat kokemuksistaan ja miten he muistavat ne, myös mihin laajempaan

kertomukseen ja kontekstiin he ne liittävät (Abrams 2010, 77; Andrews 2007, 2). Aineistomme kommentoi ja omalla tavallaan haastaa 1960–70-lukujen ja poliittisen nuorisoliikkeen kulttuurista muistia ja vallitsevia käsityksiä. Samalla se avaa mielenkiintoisen näkökulman nuorisoliikkeiden ruohonjuuritoimintaan ja arkipäiväiseen kokemuksemaailmaan ja osoittaa, että kaikki nuorisoliikkeitään osallistuneet eivät jaa populaariin kulttuuriin ja historiaan kirjoitettua analyysia. Teini- ja taistolaisuuden muistoista on tunnistettavissa toisenlaista muistamisen tapaa, joka koostuu ennen kaikkea yhteisöllisyyden kokemuksista sekä ristiriitaisista tunteista ja odotuksista suhteessa liikkeeseen, aatteeseen ja tulevaisuuteen. Näistä kokemuksista rakentuu eräänlainen vastakertomus vallitsevalle nuorisoliikkeiden kulttuuriselle kuvalle.

Lähteet

Tutkimusaineisto

Haastattelut teinikuntatoiminnasta, 2016–2018. Haastattelija: Essi Jouhki. Aineisto on haastattelijan hallussa. Haastattelut tallennetaan tutkimuksen päätteeksi Tietoarkistoon.

- ON2245, Leena s. 1948.
- OM1951, Pekka s. 1951.
- IN1645, Marianne s. 1945 ja IN1745, Suvi s. 1945.
- IM1449, Kake s. 1949.
- IM1348, Johannes s. 1948.
- IM0947, Henrik s. 1947.
- IN0657, Pirjo s. 1957.
- IM0547, Jussi s. 1947.
- IN0448, Heli s. 1948.

Haastattelut taistolaisuudesta, 2012–2018. Haastattelija: Liisa Lulu. Aineisto on haastattelijan hallussa. Haastattelut tallennetaan tutkimuksen päätteeksi Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Perinteen ja nykykulttuurin kokoelmaan.

- LL2017/1, Emma s. 1948.
- LL2017/2, Tuulikki s. 1948.
- LL2016, Riitta s. 1949
- LL2012/1, Helena, s. 1952.
- LL2012/2, Minna s. 1954.

SKS KRA Taistolaisuus. *Kenen joukoissa seisoin 2015–2016*. Keruu 1970-luvun taistolaisliikkeestä. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran arkisto, perinteen ja nykykulttuurin kokoelma.

Kirjallisuus

- Aapola, Sinikka ja Mervi Kaarninen. 2003. "Näkökulmia suomalaisen nuoruuden ja nuorison historiaan." Teoksessa *Nuoruuden vuosisata: Suomalaisen nuorison historia*, toimittaneet Sinikka Aapola ja Mervi Kaarninen, 9–32. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Abrams, Lynn. 2010. *Oral History Theory*. Abingdon: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203849033>.
- Ahonen, Risto. 2000. *Teinien taksvärkki: Ykskaks maailma paremmaks!* Pro gradu -tutkielma. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Alapuro, Risto. 1997. *Suomen älymystö Venäjän varjossa*. Helsinki: Tammi.
- Andrews, Molly. 2007. *Shaping History: Narratives of Political Change*. Cambridge: Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511557859>.
- Berggren, Camilla ja Marianne Lyden. 2009. *Nyttiga idioter? Unga idealister, Lenin och sjuttioalet*. Helsingfors: Södeströms.
- von Bonsdorff, Johan. 1986. *Kun vanha vallattiin*. Helsinki: Tammi.
- Boren, Mark Edelman. 2001. *Student Resistance: A History of the Unruly Subject*. New York: Routledge.
- Bruun, Staffan. 2001. *Bailut barrikadeilla*. Helsinki: Otava.
- Gillis, John R. 1981. *Youth and History: Tradition and Change in European Age Relations, 1770–Present*. Expanded student edition. New York: Academic Press.
- Green, Anna. 2008. *Cultural History: Theory and History*. Palgrave Macmillan.
- Haavikko, Anna-Liisa. 2010. *Muisti: Teiniliiton loppu*. Yle. Saatavilla Yle Elävässä arkistossa: <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2011/11/15/teiniliitto-oli-aikansa-mahtijarjesto>.
- Hassi, Satu. 2018. *Mannerheim-solki ja punalippu*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Siltala.
- Hirsjärvi, Sirkka ja Helena Hurme. 2011. *Tutkimushaastattelu: Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Gaudeamus.
- Honkasalo, Laura. 2004. *Sinun lapsesi eivät ole sinun*. Helsinki: Gummerus.
- Hyvärinen, Matti. 1994. *Viimeiset taistot*. Tampere: Vastapaino.
- Hyvärinen, Matti. 2017. "Haastattelun maailma." Teoksessa *Tutkimushaastattelun käsikirja*, toimittaneet Matti Hyvärinen, Pirjo Nikander ja Johanna Ruusuvuori, 11–45. Tampere: Vastapaino.
- Häggman, Kai (toim.). 2006. *Täältä tulee nuoriso! 1950–79*. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.
- Häkkinen, Antti. 2014. "Kun yhteiskunta tuli kylään: Nuorisosukupolvien erilaiset yhteiskuntakohtaamiset ja -kokemukset." Teoksessa *Nuoruuden sukupolvet: Monitieteisiä näkökulmia nuoruuteen eilen ja tänään*, toimittaneet Kaisa Vehkalahti ja Leena Suurpää, 32–57. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Janovicek, Nancy. 2013. "If you'd told me you wanted to talk about the '60s, I wouldn't have called you back." Teoksessa *Oral History Off The Record: Toward and Ethnography of Practice*, toimittaneet Anna Sheftel ja Stacey Zembrzycki, 185–200. New York: Palgrave Macmillan.
- Jansson, Henrik. 2007. *Otteita kumouksellisista kokouksista*. Turku: Sannakko.

- Jouhki, Essi. 2014a. "Nuoruus oli kuin nopea lintu" – Suurten ikäluokkien nuoruus 1950–1960-luvuilla omaelämäkerrallisten tekstien kuvaamana. Pro gradu -tutkielma. Oulu: Oulun yliopisto.
- Jouhki, Essi. 2014b. "Nuoruus opintiellä – Vuosina 1940–55 syntyneiden muistot koulunuoruudesta." Teoksessa *Nuoruuden sukupolvet: Monitieteisiä näkökulmia nuoruuteen eilen ja tänään*, toimittaneet Kaisa Vehkalahti ja Leena Suurpää, 226–249. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Jørgensen, Thomas Ekman. 2008. "The Scandinavian 1968 in a European Perspective." *Scandinavian Journal of History* 33(4): 326–338. <https://doi.org/10.1080/03468750802423136>.
- Kansalaisyhteiskunnan tutkimusportaali. "Yhteiskunnallinen liike." <http://kans.jyu.fi/sanasto/sanat-kansio/yhteiskunnallinen-liike>.
- Karisto, Antti. 2005. "Suuret ikäluokat kuvastimessa." Teoksessa *Suuret ikäluokat*, toimittanut Antti Karisto, 17–60. Tampere: Vastapaino.
- Karisto, Antti (toim.). 2005. *Suuret ikäluokat*. Tampere: Vastapaino.
- Kempainen, Ilona, Kirsti Salmi-Niklander ja Saara Tuomaala. 2011. "Modernin nuoruuden kirjalliset maailmat." Teoksessa *Kirjoitettu nuoruus: Aikalaistulkintoja 1900-luvun alkupuolen nuoruudesta*, toimittaneet Ilona Kempainen, Kirsti Salmi-Niklander ja Saara Tuomaala, 6–18. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Kolbe, Laura. 1995. *Eliitti, traditio, murros: Helsingin yliopiston ylioppilaskunta 1960–1990*. Helsinki: Otava.
- Kontula, Anna. 2004. "Taistolaisuus puberteettikapinasta takinkääntöön". *Historiallinen aikakauskirja* 102(2): 233–243.
- Korkiakangas, Pirjo. 1996. *Muistoista rakentuva lapsuus: Agraarinen perintö lapsuuden työnteon ja leikkien muistelussa*. Helsinki: Suomen muinaismuistoyhdistys.
- Kosonen, Ulla. 1998. *Koulumuistoja naiseksi kasvamisesta*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, SoPhi.
- Kuusisto, Alina. 2017. *Korkeakoulun punainen aave: Keskustelu Joensuun korkeakoulun politisoitumisesta 1970-luvun sanomalehtikirjoittelussa ja muistelupuheessa*. Joensuu: Itä-Suomen yliopisto.
- Kärenlampi, Paavo. 1999. *Taistelu kouludemokratiasta: Kouludemokratian aalto Suomessa*. Helsinki: Suomen Historiallinen Seura.
- Laine, Sofia. 2005. "Neljän naisministerin tarina aktivismista ja siitä mitä pitäisi tehdä." Teoksessa *Mitä on tehtävä? Nuorison kapinan teoriaa ja käytäntöä*, toimittaneet Tommi Hoikkala, Sofia Laine ja Jyrki Laine, 151–176. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Lalu, Liisa. 2015. "Ainakin vuori on kääntämättä. Nuortaistolaisuuden muistaminen ja menneisyyden radikalismi." *Ennen ja nyt – Historian tietosanomat* 15(1). <http://www.ennenjanyt.net/2015/01/ainakin-vuori-on-kaantamatta-nuortaistolaisuuden-muistaminen-ja-menneisyyden-radikalismi-2/>.
- Lalu, Liisa. 2016a. "Kädet irti Vietnamista! Vietnamin puolesta taisteleva nuoriso." Teoksessa *ILMESTYSKIRJA: Vietnamin sodan kulttuurihistoriaa*, toimittaneet Hanne Koivisto, Kimi Kärki ja Maarit Leskelä-Kärki, 307–335. Helsinki: Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura.

- Lalu, Liisa. 2016b. "Olisit edes sosiaalidemokraatti!" Perhe, isäkapina ja äitien roolimalli entisten nuortaistolaisten tyttöjen muistamana." *Kasvatus & Aika* 10(1): 58–71. <https://journal.fi/kasvatusjaaika/article/view/68581>.
- Mannheim, Karl. 1952. "The Problem of Generations." Teoksessa *Essays on the Sociology of Knowledge*, toimittanut Paul Keckskemeti, 276–322. Oxford: Oxford University Press.
- Marvick, Arthur. 2006. "Youth Culture and the Cultural Revolution of the Long Sixties." Teoksessa *Between Marx and Coca-Cola: Youth Cultures in Changing European Societies, 1960–1980*, toimittaneet Axel Schildt ja Detlef Siegfried, 39–58. New York & Oxford: Bergham Books.
- Miettunen, Katja-Maria. 2009. *Menneisyys ja historiakuva: Suomalainen kuusikymmentäluku muistelijoiden rakentamana ajanjaksona*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Nieminen, Janne. 2018. "Teinit heräsivät 1960-luvulla: Ikäluokasta elää myytti vilkkaana kannanottajana." *Etelä-Suomen Sanomat* 10.2.2018.
- Ojanen, Eero. 2007. *Ajan filosofia*. Helsinki: Kirjapaja.
- Oranen, Raija. 2004. *Kohtauspaikka Marinad*. Helsinki: Teos.
- Paakkunainen, Kari. 1991. "Illuusioton silmä ei usko poliitikkopierujen likaiseen peliin." Teoksessa *Törmäävät tulkinnat: Kirja nuorista ja nuoruudesta*, toimittaneet Tommi Hoikkala ja Jyrki Laine, 179–188. Helsinki: Gaudeamus.
- Passerini, Luisa. 1996. *Autobiography of a Generation. Italy, 1968*. Middletown: Wesleyan University Press.
- Peltonen, Eeva. 1998. "Nais- ja miesmuistoja 1970-luvulta: Sukupuoli entisten taistolaisopiskelijoiden elämäkertahaastatteluissa." Teoksessa *Liikkuvat erot: Sukupuoli elämäkertatutkimuksessa*, toimittaneet Matti Hyvärinen, Eeva Peltonen ja Anni Vilkkö, 187–238. Tampere: Vastapaino.
- Peltonen, Eeva. 2005. "Ihan pienesti liikkeessä: Tätimäistä posttaistolaisuutta." Teoksessa *Mitä on tehtävä? Nuorison kapinan teoriaa ja käytäntöä*, toimittaneet Tommi Hoikkala, Sofia Laine ja Jyrki Laine, 103–135. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Popp, Outi ja Asko Mäkelä. 2017. *Vanha palaa! Helsingin Yliopiston Ylioppilaskunnan kulttuurikeskuksen (1969–1993) epävirallinen tarina*. Helsinki: Like.
- Purhonen, Semi. 2007. *Sukupolvien ongelma: Tutkielmia sukupolven käsitteestä, sukupolvitietoisuudesta ja suurista ikäluokista*. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Purhonen, Semi. 2008. "Johdanto: suuret ikäluokat sukupolvena?" Teoksessa *Kenen sukupolveen kuulut?*, toimittaneet Semi Purhonen, Tommi Hoikkala ja J.P. Roos, 9–32. Helsinki: Gaudeamus.
- Purhonen, Semi, Tommi Hoikkala ja J.P. Roos (toimittaneet). 2008. *Kenen sukupolveen kuulut?* Helsinki: Gaudeamus.
- Puuronen, Vesa. 2006. *Nuorisotutkimus*. Tampere: Vastapaino.
- Pöytä, Jyrki. 2006. "Kilpakirjoitukset muistitietotutkimuksessa." Teoksessa *Muistitietotutkimus: Metodologisia kysymyksiä*, toimittaneet Outi Fingerroos, Riina Haanpää, Anne Heimo ja Ulla-Maija Peltonen, 221–244. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Pöytä, Jyrki. 2015. *Lähiluvun tieto: Näkökulmia kirjoitetun muistelukerronnan tutkimukseen*. Joensuu: Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura.
- Radstone, Susannah. 2007. *The Sexual Politics of Time: Confession, Nostalgia, Memory: An Introduction*. London: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203937662>.

- Relander, Jukka. 2008. "From Flowers to Steel: Development of the Leninist Mind in Finland 1968–1972." *Scandinavian Journal of History* 33(4): 464–477. <https://doi.org/10.1080/03468750802519990>.
- Relander, Jukka. 1999. "Taistolaisuuden psykohistoriaa." Teoksessa *Tunteiden sosiologia II: Historiaa ja säätelyä*, toimittanut Sari Näre, 190–226. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Rentola, Kimmo. 1990. "Nuortaistolaisuuden synty I: Ratavarren ryhmä ja muut varhaiset nuorleninistit (1967)." *Politiikka* 32(4): 243–260.
- Rentola, Kimmo. 2003. "Kevään 1968 isänmaan toivot." Teoksessa *Työväen verkostot*, toimittaneet Sakari Saaritsa ja Kari Teräs, 96–132. Helsinki: Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura.
- Rentola, Kimmo. 2012. "Suomen Teiniliiton nousu ja tuho." Teoksessa *Tiedon ja osaamisen Suomi: Kasvatus ja koulutus Suomessa 1960-luvulta 2000-luvulle*, toimittaneet Pauli Kettunen ja Hannu Simola, 175–181. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Roos, J. P. ja Elina Haavio-Mannila. 2008. "Missä he ovat nyt? 60- ja 70-lukulaiset aktivistit 2000-luvulla." Teoksessa *Kenen sukupolveen kuulut? Suurten ikäluokkien tarina*, toimittaneet Semi Purhonen, Tommi Hoikkala ja J. P. Roos, 233–269. Helsinki: Gaudeamus.
- Roos, J. P. 2005. "Missä he ovat nyt? 60- ja 70-lukulaiset aktivistit 2000-luvulla." Teoksessa *Mitä on tehtävä? Nuorison kapinan teoriaa ja käytäntöä*, toimittaneet Tommi Hoikkala, Sofia Laine ja Jyrki Laine, 53–102. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Rossi, Leena. 2013. "Muisti, muistot ja muistitietohistoria." Teoksessa *Tulkinnan polkuja: Kulttuurihistorian tutkimusmenetelmiä*, toimittaneet Asko Nivala ja Rami Mähkä, 49–81. Turku: k&h, Turun yliopisto.
- Ruusuvuori, Juha. 2009. *Stallari*. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.
- Saisio, Pirkko. 2003. *Punainen erokirja*. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.
- Salasuo, Mikko ja Janne Poikolainen. 2016. "From Local Cliques to Subcultures and Late Modern Youth: Interpretations of Young People's Group Behavior in Finnish Youth Research." Teoksessa *Finnish Youth Research Anthology 1999–2014*, toimittaneet Tommi Hoikkala ja Meri Karjalainen, 565–584. Helsinki: Finnish Youth Research Society.
- Sasi, Kimmo. 2018. "Taistolaisuusko harmiton nuorisoliike? Kommunismia ja fasismia ei pidä ihailia." *Helsingin Sanomat* 25.7.2018.
- Savage, John. 2008. *Teenage: The Prehistory of Youth Culture, 1875–1945*. New York: Penguin.
- Savolainen, Ulla. 2015. *Muisteltu ja kirjoitettu evakkomatka: Tutkimus evakkolapsuuden muistelukerronnan poetiikasta*. Joensuu: Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura.
- Schauman, Satu. 2018. "Pirkko Saisio arvostelee me too -kampanjaa: Ei ole kauhean rohkeaa huutaa kuorossa." *Verkkouutiset* 1.7.2018.
- Snellman, Anja. 1999. *Paratiisin kartta*. Helsinki: Otava.
- Tuomaala, Saara. 2011. "Pulpeteista pihaille, metsiin ja kaduille." Teoksessa *Valistus ja koulunpenkki: Kasvatus ja koulutus Suomessa 1860-luvulta 1960-luvulle*, toimittaneet Anja Heikkinen ja Pirkko Leino-Kaukiainen, 352–362. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Tuominen, Marja. 1991. "Me kaikki ollaan sotilaitten lapsia": Sukupolvihegemonian kriisi 1960-luvun suomalaisessa kulttuurissa. Helsinki: Otava.
- Tuomioja, Erkki. 1993. *Kukkaisvallasta Kekkosvaltaan*. Helsinki: Otava.

- Turunen, Arja. 2018. "Kapinaa ja ahtaita raameja: Suomalaisten feministien muistoja 1970- ja 1980-lukujen yhteiskunnallisesta toimintakulttuurista". *Sukupuolentutkimus – Genusforskning* 31(4): 21–36.
- Vaarala, Noora. 2018. "Feministit ja Ultra Bra 'taistolaisia!' – Taistolaisuuden leimakirves viuhuu edelleen vaikka liike kukoisti vain pienen hetken neljä vuosikymmentä sitten." *Helsingin Sanomat* 22.7.2018.
- Vehkalahti, Kaisa ja Leena Suurpää. 2014. "Johdanto: Nuoruus, sukupolvet ja oman elämän kirjoittaminen." Teoksessa *Nuoruuden sukupolvet: Monitieteisiä näkökulmia nuoruuteen eilen ja tänään*, toimittaneet Kaisa Vehkalahti ja Leena Suurpää, 5–30. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Vilkuna, Kustaa H.J. 2013. *Kapina kampuksella*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Virtanen, S. Rauha. 1972. *Lintu pulpetissa*. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.
- Östberg, Kjell. 2008. "Sweden and the long '1968'". *Scandinavian Journal of History* 33(4): 339–352. <https://doi.org/10.1080/03468750802472554>.

FM Essi Jouhki valmistelee väitöskirjaa teinikuntatoiminnasta historian oppiaineessa Oulun yliopistossa.

FM Liisa Lalu valmistelee väitöskirjaa naisten kokemuksista ja toiminnasta taistolaisessa liikkeessä kulttuurihistorian oppiaineessa Turun yliopistossa.